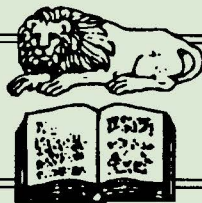

Jeromos füzetek

Velünk az Isten!

22. szám

Szent Család '95

Szent Jeromos Bibliatársulat

« « « Budapest, 1995 » » »

Tartalomjegyzék

Afrikai betlehem	címlap
Ajánlás	1
Csendes percek	2
Szentírásmagyarázat az Egyházban (Pápai Bibl. Bizottság)	3
Az izraelita honfoglalás (Rózsa Huba)	9
<i>Melléklet: Élő Ige Bibliaiskola, 12. óra</i>	[89-96]
Az Ige megosztása [módszer]	21
Biblia és egység [dokumentum]	22
Mária háza (Gyürki László) [régészet]	23
Elmélkedés	28
Innen-onnan (Rajkai István, Székely István)	29
Olvasóink kérdezik (Gyürki László)	33
Ötödik evangélium (Balthazar Zsolt) [Kis Jeromos]	34
Társulatunk életéből	35
<i>Kiáltás a zsebbibliáért</i> (Gyűrű Géza) [levél]	39
Könyvajánlat	borító

J e r o m o s f ü z e t e k
Biblikus-lelkipásztori, gyakorlati folyóirat
lelkipásztorok, hitoktatók, bibliaapostolok számára
ISSN 0866-2207

Szerkeszti, kiadja és terjeszti:

Szent Jeromos Bibliatársulat

B i b l i a k ö z p o n t

1066 Budapest, Teréz krt. 28. I/6

Nyitva: hétfő-csütörtök 9-17 * ☎ 132-22-60

A szerkesztőbizottság tagjai: Rajkai István, Székely István,
Tarjányi Béla, Vágvolgyi Éva

Felelős szerkesztő: Tarjányi Béla

Grafikák: Vágvolgyi Éva

Nyomda: Corvinus

(C) Címkép: Szalézi Művek

Ajánlás

Szívesen hallgasd Isten igéjét...

Ez azon jó mag, melyet nem szabad a földre hullatnod, hanem rajta légy, hogy jó gyümölcsöt teremjen.

Mint balzsamot fogadd azt szívedbe a Boldogságos Szűz példájaként, ki gondosan szívébe zárta mindazt, mit isteni Fiától hallott...

(Szalézi Szent Ferenc: Filótea)

Krisztus valóban megszületett!

Az ortodox egyház ikonjai az egész karácsonyi ünnepkör titkára világítanak rá. Mély párhuzamot vonnak Karácsony és Húsvét, az Új- és Ószövetség között. A 4. századból származik az az ikon, amely sajátos mondanivalóját Szent József alakjával fejezi ki. A képen József oldalt ül, mélyen gondolataiba merülve. Egészen közel hozzá ott van a gonosz, a kísértő is, aki pásztor ruháját öltötte magára, nehogy felsimerjék. A liturgia szövege szerint azt súgja József fülébe: „Mint ahogyan botod nem képes arra, hogy új levelet hajtson, s ahogyan az öregemberből sem lesz édesapa, úgy a szűz sem tud szülni.” A keleti liturgia még azt is hozzáfűzi mindehhez: József szívében ellentétes gondolatok viharzottak, zűrzavart érzett magában, de amikor a Szentlélek megvilágosította őt, ujjongva kiáltott fel: Alleluja!

Szent József alakjában ez az ikon olyan drámát ábrázol, amely egyben a mi drámánk is. Újra és újra azt súgja fülünkbe a kísértő: csak a látható világ létezik, nem lehet az Isten emberré, nincs szüztől való születés. Mindez tagadása annak, hogy ismer minket az Isten, hogy szeret és képes arra is, hogy a világban javunkra működjék. Korunk kísértése ez, amely szüntelenül újabb és újabb megalapozottnak látszó érvekkel lép elő, hogy megingasson bennünket hitünkben. Lényegét tekintve azonban ősrégi kísértés.

Kérjük tehát az Urat, küldje el a Szentlélek megvilágosító erejét. Kérjük Őt bátran, ragadjon ki minket is értelmünk homályos botorkálásaiból, hogy világosságától átjárva mi is örömmel énekelhessük: Krisztus valóban megszületett és emberré lett! Alleluja!

(Joseph Ratzinger)

Pápai Biblikus Bizottság

SZENTÍRÁSMAGYARÁZAT AZ EGYHÁZBAN

(Folytatjuk a szöveg közlését Székely István fordításában.)

D/ Megközelítés a humán tudományok segítségével

Hogy önmagát közölje, Isten szava gyökeret vert egy nép konkrét életében (ld. Sír 24,12). Utat vágott magának a bibliai szerzők pszichológiai adottságain keresztül. Ezért a humán tudományok – főként a szociológia, az antropológia és a pszichológia – sokat segíthetnek a szövegek bizonyos szempontjainak jobb megértésében. De figyelemmel kell lenni arra, hogy ezeknek a tudományoknak a jellegét illetően különböző iskolák léteznek jelentős eltérésekkel. Ennek ellenére számos egzegéta ténylegesen eredményt ért el az e területeken folyó legújabb kutatások révén.

1. Szociológiai megközelítés

A vallási szövegek kapcsolatban állnak azokkal a társadalmakkal, amelyekben létrejönnek. Ez a megállapítás kétségkívül érvényes a bibliai szövegekre is. Ezért a tudományos bibliakutatásnak lehetőleg pontosan ismernie kell azoknak a különböző környezeteknek a társadalmi viszonyait, amelyekben a bibliai hagyományok létrejöttek. Ezt a társadalom-történeti információt ki kell egészíteni egy megbízható szociológiai állásfoglalással, amely tudományosan rögzíti, hogy az adott konkrét esetben milyen mértékű hatást fejtettek ki a társadalmi létfeltételek.

A szociológiai szemléletmód már régen bevonult az egzegézis történetébe. Ezt tanúsítja az a figyelem, amelyet a formatörténet a szövegek élethelyzetének (a »Sitz im Leben«-nek) szentelt: általánosan elfogadott tény, hogy a bibliai hagyományok tükrözik a maguk társadalmi-kulturális áthagyományozó környezetének jellegzetességeit. A 20. század első harmadában a „Chicago-i iskola” az őskereszténység társadalom-történeti helyzetét kutatta, és ezáltal erős lökést adott a történeti kritikának. A legutóbbi

Dokumentum

húsz év óta (1970-1990) a bibliai szövegek szociológiai megközelítése teljes egészében hozzátartozik az egzegétikai kutatáshoz.

Ettől kezdve számos kérdés vetődik fel az Ószövetség egzegézise terén. Így például meg kell kérdeznünk, hogy melyek voltak azok a különféle társadalmi és vallási szervezeti formák, amelyeket Izrael a történelme folyamán ismert. Vajon kielégítő kiindulási alap-e Izrael állam-előtti korszakának leírására egy központi vezetés nélküli, részekre tagolódó társadalom etnológiai modellje? Hogyan jutottak el a laza nemzetségi szövetségtől a szervezett monarchiáig, és innen egy olyan közösségig, amelyben a legfőbb egységteremtő erő a vallásból és a származásból fakad? Milyen gazdasági, katonai és egyéb változásokat hozott a társadalom szerkezetében az a politikai és vallási központosítási mozgalom, amely a monarchiához vezetett? Vajon a Tizparancsolat megértéséhez nem ad-e hatékonyabb segítséget a régi keleti magatartási normák kutatása, mint a feltételezett eredeti szöveg tisztán irodalmi rekonstrukciójának kísérlete?

Az újszövetségi egzegézés területén természetesen más kérdések vetődnek fel. Meg kell kérdeznünk például: Annak érdekében, hogy megmagyarázzuk Jézusnak és tanítványainak a Húsvét előtti életformáját, milyen értéket tulajdonítsunk egy olyan karizmatikus csoportra vonatkozó elméletnek, amely csoport állandó lakóhely nélkül, család és vagyon nélkül járja az országot? Vajon ahhoz a gyökeres szakításhoz, amelyet Jézusnál látunk és amire tanítványait – követésének keretében – felszólította, folytonosan csatlakozik-e a Húsvét utáni keresztény mozgalom magatartása az ősegyház legkülönbébb körülményei között? Mit tudunk a páli közösségek társadalmi szerkezetéről a konkrét esetekben szóhajóvá városi kultúrák keretében?

A szociológiai megközelítés általában sok pozitív szemponttal segíti az egzegétika munkáját; elsősorban nyitottabbá teszi. A történeti kritikának feltétlenül ismernie kell a szociológiai adottságokat. Ezek hozzájárulnak ahhoz, hogy érthetővé tegyük a Biblia világának gazdasági, kulturális és vallási helyzetét. Az egzegéta azt a feladatát, hogy teljességében ragadja meg az apostoli egyház hitének tanúságtételét, nem teljesítheti anélkül,

hogy szigorú tudományossággal kiderítse az újszövetségi szövegek szoros kapcsolatát az ősegyház társadalmi viszonyulásaival. Szociológiai modellek bevezetése sok új lehetőséget nyújt az egzegézisnek arra, hogy feltárja az egykori történelmi viszonyokat, de természetesen ezeket a modelleket illeszteni kell a vizsgálat tárgyát képező valósághoz.

Rá kell azonban mutatnunk néhány kockázatra is, amit a szociológiai megközelítés hoz magával az egzegézis számára. A szociológia a ma élő társadalmak kutatásán dolgozik. Így valószínűleg nem meglepő, ha nehézségek lépnek fel, amikor ezeket a módszereket régen elmúlt társadalmi viszonyokra akarjuk alkalmazni. A bibliai és a Biblián kívüli szövegek nem képeznek feltétlenül elég részletes dokumentációt ahhoz, hogy teljes képet adjanak koruk társadalmáról. Emellett a szociológiai módszerrel esetenként az a törekvés is megjelenik, hogy nagyobb súlyt helyezzenek az emberi egzisztencia gazdasági és intézményi szempontjaira, mint személyes és vallási vonatkozásokra.

2. Megközelítés a kulturális antropológia útján

A bibliai szövegeknek az a megközelítése, amely a kulturális antropológia kutatásaira támaszkodik, szoros kapcsolatban van a szociológiai megközelítéssel. Ugyanakkor a két megközelítés közti különbség az érzékenység, a módszer és a valószerű szemlélet síkján található, amelyekre itt különös figyelmet fordítanak. Míg a szociológiai megközelítés – mint az előbbieken láttuk – mindenekelőtt a gazdasági és intézményi vonatkozásokat elemzi, addig az antropológiai út sok más szempont iránt érdeklődik, amelyek a nyelvben, a művészetben, a vallásban tükröződnek, de emellett ruházatban, ékszerekben, ünnepekben, táncokban, mítoszokban, legendákban is, és mindabban, ami az etnológia körébe tartozik.

Mindent egybevetve a kulturális antropológia a különböző embertípusok (így pl. a Földközi tenger térségében élő emberek) jellemző vonásait igyekszik meghatározni a maguk szociális környezetében; ehhez alapos vizsgálatnak veti alá a városi vagy falusi környezetüket, a társadalom által elismert értékeket (becsület és becsstelenség; titoktartás, hűség, hagyomány, nevelési

mód és iskolarendszerek), a társadalmi ellenőrzés gyakorlásának módját, a családra, a házra, a rokonságra, a nők helyzetére vonatkozó eszméket, az olyan intézményszerű párokat, mint patrónus és kliens, tulajdonos és bérlő, jótévő és elfogadó, szabad ember és rabszolga; vizsgálja továbbá a szent és a profán fogalmát, a tabukat, a beavató szertartásokat, a mágiát, az anyagi erőforrásokat, a hatalmat, az információt stb.

E különböző elemek alapján típusjegyeket gyűjtenek össze és „modelleket” állítanak fel, amelyek több kultúrában is előfordulnak.

Ez a kutatási irány természetesen hasznos lehet a bibliai szövegek értelmezése szempontjából. Fő alkalmazási területei: az ószövetségi rokonsági fogalmak vizsgálata, a nők helyzete Izrael társadalmában, a földműveléshez kapcsolódó szertartások stb. A Jézus tanítását tartalmazó szövegekben, pl. a példázatokban sok részletet tehetünk világosabbá ennek a módszernek a segítségével. Ugyanez vonatkozik olyan alapfogalmakra, mint az „Isten országa”, az üdvösségtörténet időfogalma, vagy közösségek létrejötte az ősegyházban. Ezzel a megközelítéssel könnyebb megkülönböztetni a bibliai üzenet tartós elemeit, amelyek az emberi természetre alapoznak, azoktól a járulékos képződményektől, amelyek különféle kultúrákból származnak. Mindazonáltal ez a megközelítés, hasonlóan az egyéb, sajátos megközelítésekhez, önmagában nem képes megragadni a kinyilatkoztatás lényegi mondanivalóját. Ezt nem szabad szem elől téveszteni, amikor a módszert értékeljük.

3. Pszichológiai és pszichoanalitikai megközelítések

A pszichológia és a teológia mindig párbeszédet folytatott egymással. A pszichológiai kutatásnak a tudatalatti dinamikus struktúrákra való legújabb kiterjedése magával hozta, hogy megpróbálkoztak régi szövegek új értelmezésével, így a Biblia tekintetében is. Egész írásműveket szenteltek a bibliai szövegek pszichoanalitikai magyarázatának. Ezt élénk viták követték arról, hogy milyen mértékig és milyen körülmények között járulhatnak hozzá a pszichológiai és pszichoanalitikai kutatások a Szentírás mélyebb megértéséhez.

A pszichológia és a pszichoanalitika kutatásai gazdagítják a bibliai egzegézist, mert ezek révén a Biblia szövegeit élettapasztalatokként és magatartási mintákként érthetjük. Tudjuk, hogy a vallás mindig a párbeszéd és a feszültség viszonyában áll a tudatalattival. Nagy szerepe van az emberi ösztönök helyes irányba való fordításában. A történeti kritika által módszeresen kutatott irányokat ki kell egészíteni a szövegekben megjelenő különböző valóság-síkok elemzésével. A pszichológia és a pszichoanalízis ebben az irányban halad. Utat nyitnak a Szentírás többdimenziós értelmezése számára, s ezzel segítenek a kinyilatkoztatás emberi nyelvének értékelésében.

A pszichológia és a maga módján a pszichoanalízis is különleges többletként hozta a szimbólumok új megértését. A szimbolikus nyelv lehetővé teszi a vallási tapasztalat olyan szféráinak a kifejezését, amelyek tisztán fogalmi megértés útján nem érhetők el, de az igazság keresése szempontjából értékesek. Ezért az egzegéták, valamint a pszichológusok vagy pszichoanalitikusok által közösen folytatott interdiszciplináris kutatásnak valódi előnyei vannak, amelyek tárgyilag megalapozottak és a lelkipásztori gyakorlatban beválnak.

Számos példát sorolhatunk fel, amelyek az egzegéták és pszichológusok közös fáradozásának a szükségességét mutatják, így például amikor arról van szó, hogy megvilágítsák a kultikus szertartások, az áldozatok, a tabuk értelmét, megfejtsék a Biblia képi nyelvét, meghatározzák a csoda-elbeszélések jelképi mélységét, vagy az apokaliptikus látomásokban ill. audíciókban¹ lejátszódó dráma belső erejét. Nem csupán az a feladat, hogy leírják a Biblia szimbolikus nyelvét, hanem hogy fogadják el annak kinyilatkoztató és felszólító jellegét: hiszen Isten fölséges valósága ezáltal lép kapcsolatba az emberrel.

Természetesen az egzegézis és a pszichológia vagy pszichoanalízis közti, a Biblia jobb megértését célzó párbeszédnek kritikusnak kell lennie, s mindegyik tudományágnak ügyelnie kell saját határaitra. Ateista pszichológia vagy pszichoanalízis természetesen nem volna képes tökéletesen megérteni hitbeli valósá-

1 hallás-élmény. A ford.

Dokumentum

gokat. A pszichológia és a pszichoanalízis biztosan hasznos, amikor emberi felelősség megállapításáról van szó; de nem vonhatják kétségbe a bűn és az üdvösség valóságát. Ezenkívül őrizkedni kell attól, hogy a spontán vallásosságot összetévezzük a bibliai kinyilatkoztatással, vagy hogy megértsük a Biblia üzenetének történelmi jellegét, ami az üzenetnek egy egyszeri esemény értékét adja.

Emellett gondolni kell arra, hogy nem beszélhetünk egyszerűen »a« pszichoanalitikai egzegézisről, mintha csak *egy* ilyen volna. Hiszen a valóságban – a pszichológia különböző iskoláinak és irányzatainak megfelelően – nagyszámú olyan felismerés létezik, amelyek arra szolgálhatnak, hogy elmélyítsük általuk a Biblia emberi és teológiai megértését. A közös feladat szempontjából semmiképpen sem előnyös, ha egy bizonyos iskola álláspontját tekintjük abszolút értékűnek; sőt ez inkább káros.

A humán tudományok nem korlátozódnak a szociológiára, kulturális antropológiára és pszichológiára. Más tudományterületek is hasznosak lehetnek a bibliamagyarázat számára. Mindezekben az esetekben kölcsönösen tiszteletben kell tartani a szakmai illetékességet, mivel az nem gyakori eset, hogy ugyanaz a személy egyaránt szakképzett az egzegézisben és egy humán tudományban.

E/ A Szentírás gondolatrendszerétől függő megközelítése

A fejezet bevezetőjét ld. JerFüz. 16. sz. 5.o.

1. A Szentírás megközelítése a felszabadítási teológia irányából, ld. JerFüz. 17. sz. 4-6.o.

2. A feminista megközelítés ld. JerFüz. 16. sz. 5-8.o.

F/ A Szentírás fundamentalista értelmezése

Ld. JerFüz. 15. sz. 2-4. o.; helyesbítés: 16. sz. 8.o.

(Folytatjuk)

Rózsa Huba

Az izraelita honfoglalás kérdése a modern biblikus kutatás tükrében (2)

Szociológiai és ökológiai modell

A szociológiai és ökológiai modell az elmúlt két évtized kutatásaira támaszkodik, és elsősorban az angolszász világban, főként az amerikai biblikusok körében terjedt el. A következő tényállásra keresnek magyarázatot. A Kr.e. 1250 és 1000 közötti időszak Palesztína történetének és kultúrájának átmeneti korszaka. Jellemzője, hogy a későbronzkori városállamok gazdasági és társadalmi hatalma összeomlott. Elsősorban azokról a városokról van szó, amelyek a tengerparti síkságon, vagy az attól könnyen elérhető vidékeken helyezkedtek el. Ezzel a folyamattal párhuzamosan a távolabb eső, peremvidéknek számító lakatlan vagy gyengén lakott területeken, a hegyvidéken új településrendszer keletkezett, ahol hirtelen falvak sora jelent meg. Ezek az életerős paraszti települések fokozatosan felváltották a városi kultúrát, és megteremtették a nagyobb területet átfogó központi hatalom feltételeit, vagyis azoknak az államoknak a lehetőségeit, amelyek a térségben Kr. e. 1000 körül keletkeztek. A folyamatot úgy is jellemezhetjük, hogy a vidék győzött a városi központok felett. Az új modellek Izrael megjelenését Palesztínában e folyamat egészebe helyezik. Módszerük abban áll, hogy a régészet, etnográfia és geográfia segítségével próbálnak fényt deríteni azokra a településtörténeti, demográfiai, gazdasági, szociológiai és történeti folyamatokra, amelyek a későbronzkor végén, koravaskor elején a Földközi tenger keleti vidékén, Szíria-Palesztínában lejátszódtak és Izrael kialakulását lehetővé tették. Alap gondolatuk, hogy a honfoglalás nem bevándorlás, hanem a palesztinai népesség ill. a kánaánita társadalom átrétegződésének eredménye. A modellek változatai attól függenek, hogy a kutatók miként értelmezik az átrétegződés folyamatát. Jellemzőjük még az is, hogy a bibliai hagyományt csak részben vagy egyáltalán nem tartják alkalmasnak Izrael Palesztínában való megjelenésének magyarázatára.

A szociológiai modell egyik változata az ún. forradalom modell, amely a Kr.e. 13/12. században Palesztínában lejátszódott politikai és társadalmi változásokkal magyarázza Izrael kialakulását. Ezekben döntő szerepet tulajdonít a kánaánita városállamokban kibontakozott társadalmi ellentétnek, amelynek során az eddig elnyomott és elszegényedett paraszti réteg kivonta magát a városállamok fennhatósága alól, és az eddig gyéren la-

kott hegyvidékre menekült, ahol új közösség bontakozott ki belőlük, Izrael. A forradalom modell kialakításához G. Mendenhall¹ adott indítást.

G. Mendenhall elmélete módszertanilag elveti a honfoglalás modell három alapfeltételezését: a/ Izrael törzsei kívülről jöttek Palesztínába, ~ b/ az izraeliták eredetileg nomádok vagy félnomádok, akik területet kerestek letelepedésre, ~ c/ a törzsek között a szolidaritás etnikus természetű, tehát Izrael és a kánaániták között a különbség alapvető.

A nomadizmussal és a törzsi szervezettel kapcsolatban a következőket szögezi le. A nomád nem parttalan vándor, hanem szorosan kapcsolódik a földműveléshez. A vándorlás nem ötletszerű, hanem meghatározott (transhumance). A nomád közelék sokszor részben letelepedett, részben vándorol. Az a felfogás, hogy a vadász ~ nomád (állattenyésztő) ~ földműves, egymást követő fejlődéssorozat, ma már tévesnek bizonyul. Az állattenyésztés feltételezi a földművelést. A nomadizmust a földműveléstől való hanyatlásnak kell tekinteni, amelyre G. Mendenhall példákat is hoz. Az ún. kisállattenyésztők előbb földművelők voltak, akik föld hiányában, vagy más okokból lettek nomádok.

A törzs nem nomád természetű politikai szervezet, hanem az egyszerűbb társadalmak szociál-politikai szervezete. Olyan társadalmi típus, amelynek szélesebb kapcsolatrendszere van az egyed közvetlen környezeténél, a falunál, és a rokonsági kapcsolatot magasabb és kiterjedtebb szintre emeli. A falu támaszkodni tud a törzsrre mint társadalmi egységre, ha támadás éri. Az urbanizáció ezt a szolidaritást megtöri. Ezért a törzs nem a nomád ~ letelepedett, hanem a falu ~ város, azaz a központi adminisztráció és a vidék ellentétét juttatja kifejezésre. Ezzel G. Mendenhall cáfolni törekszik, hogy Izrael ősei nomádok lennének, és a törzsek erre a ténnyre utalnának. Szerinte Izrael eredetében a törzseknek nincs köze a nomadizmushoz.

A héber ~ hapiru név nem etnikai valóságot takar, hanem szociológiai jelenség. A hapiruk azok, akik fellázadtak a városi társadalom, a városállam faluközösségek felett gyakorolt uralma ellen, és kivonták magukat a város politikai közösségének tekintélye alól. Ha a korai izraelitákat hébereknek nevezték, ezt azért tették, mert a hapiru jelenséghez tartoztak. Ez azt jelenti, hogy az izraelitákat eredetileg nem etnikai közösség kapcsolta össze, szolidaritásuk nem etnikai természetű.

G. Mendenhall a "honfoglalást" a következő módon vázolja fel:

A honfoglalás annak az általános politikai, szociális és gazdasági megrendülésnek következménye, amely a későbronzkorban, a 13/12. században Kisázsiaától Szíria-Palesztínán át Egyiptomig terjedt. Ennek követ-

¹ G. Mendenhall: The Hebrew Conquest of Palestine, BA 25 (1962) 66-87. old.; The Tenth Generation: The Origins of Biblical Tradition, Baltimore, 1973; Ancient Israel's Hyphenated History: Palestine in Transition: The Emergence of Ancient Israel, szerk. D.N.Freedman és D.F.Graf, Sheffield, 1983

keztében elindult a népesség vándorlása az északi sűrűbben lakott területekről a déli peremterületekre. A vándormozgalomhoz további tényezőként egy társadalmi mozgás is társult: a népesség egy része, a parasztság kivonta magát az állam fennhatósága alól, elmenekültek, és mint fegyveres bandák fenyegették a benső rendet. Palesztínában a parasztság a városállamok hatalmából menekült.

Ezzel az ingatag politikai helyzettel találkozott a Mózes csoport Palesztínában. Mózes csoportja különböző eredetű, menekülő hapirukból állt, akik Mózes vezetésével kimenekültek az egyiptomi robotmunkából. Ez a kötelék a Sinai szövetségben szociális és vallási vonatkozásban egyesült, és elkötelezte magát, hogy egyedül Jahve tekintélyét ismeri el kötelezőnek. Egy új közösség formálódott, amely eddig még nem létezett, tagjait a politikai erőszak elviselhetetlen terhétől való szabadulás közös köteleke kapcsolta össze.

A Mózes csoport megjelenésének gyújtó társadalmi hatása volt. Kelet-Jordániába betörve, az amorita királyok elleni küzdelmében, uralomelleanes etikája következtében számíthatott a városállamokkal szembe forduló parasztság támogatására, amely tömegekben csatlakozott a mindennemű szolgaságtól szabadulást ígérő hithez. Ekkor történt a második szövetségkötés és törvényadás Mózes által. A királyságok legyőzése után a népesség három törzsbe – Ruben, Gád, Manasszé – szerveződött.

A minden hatalommal ellenséges mozgalomnak Kelet-Jordániában elért sikere Nyugat-Jordániában is gyors csatlakozást eredményezett a lakosság körében. A szichemi szövetségben Józsué vezetése alatt egyesültek a Jahve-közösséggel. Nyugat-Jordániában a helyi földműves lakosság felkelt a kánaánita városkirályságok ellen. Bár a palesztínai városállamok továbbra is megmaradtak, de az elvándorolt népesség és a kereskedelem összeomlása következtében csak meggyengült formában. A Jahve-vallás elfogadásából fakadó szolidaritás egybekovácsolta a különböző csoportokat, és ebből jött létre Izrael. Az új etika egy új társadalmat hozott létre, amelynek alapeleme a kánaánita városállamokban érvényesülő rend elutasítása. Ez az elutasítás az új vallás természetéből következett.

G. Mendenhall modelljének végkövetkeztetése: az izraelita "honfoglalás" nem bevándorlás következménye, hanem a Palesztínában, a kánaánita lakosságon belül lezajlott folyamat eredménye. Izrael Palesztína lakosságából jött létre (autochton), eredetében nem zárt, partikularista társadalom volt, később lett azá.

A forradalom modellt **N. K. Gottwald**¹ szociológiai és etnológiai kutatások eredményeit felhasználva tovább fejlesztette. Alaptézise, ti. hogy Izrael nem bevándorlás vagy beszívárgás révén, hanem a kánaánita városállamok elnyomott és fellázadt néprétegeiből, valamint a társadalom pere-

1 N. K. Gottwald: *The Tribes of Jahweh. A Sociology of the Religion of Liberated Israel, 1250-1050 B.C.E.*, Maryknoll 1979

mén élőkbl, vagyis a kánaánita társadalomban végbement folyamat következményeként jött létre, megegyezik G. Mendenhall tézisével, más kérdésekben viszont eltérő álláspontot képvisel, olyan kérdésekben mint pl. a retribalizáció, szegmentárius társadalom, vagy a 19. századi marxista társadalmi formák alkalmazása az ókori viszonyokra.

N. K. Gottwald módszertani alapállása a következő: a/ Nem fogadható el, hogy egy földrajzi régióban szociológiai-politikai változásokat kizárólag a népesség etnikai mivolta alapján magyarázzák, mint pl. új népesség megjelenésével. Helytelen feltételezés az is, hogy egy adott térségben az etnikum minden további nélkül kicserélődhet. Ezért Izrael eredetének vizsgálatánál sem lehet megelégedni azzal, hogy egyszerűen elfogadjuk a Palesztínába való bevándorlás tényét, hanem szükséges más segédtudományok segítségét is igénybe venni a kérdés vizsgálatánál. Lehetetlen a Palesztínában e korszakban bekövetkezett szociális és társadalmi változásokat csupán abból magyarázni, hogy új lakosság érkezett a régi helyére. ~ b/ Nem fogadható el az felfogás sem, hogy a szemiták hazája a szír-arab sivatag, s innen rajzottak a nagy szemita nomád-félnomád vándorhullámok. A szemiták eredete nem a sivatag peremterülete, mert szociológiai adottságaikat tekintve a sivatag alárendelt szerepet játszik náluk. Ugyanez a megállapítás érvényes a nomadizmusra is, amely nem független és idegen a civilizációtól. ~ c/ Vitatható az a módszer, mely Izraelt mint népet kizárólag az Ószövetség vallási-kultikus dimenziójából értelmezi. ~ d/ Izrael prémonarchikus időszakra vonatkozó forrásait, és magát az ősi Izraelt is, a szociológia módszerével kell vizsgálni.

Az elmondottak alapján N. K. Gottwald Izrael mibenlétét így határozza meg: a) Izrael nem egy új, Palesztínába vándorolt népességből jött létre, hanem a Palesztínában élő különböző csoportokból tevődött össze. ~ b) Izrael a kánaánita társadalom fejlődésének eredménye. Közelebbről, a kánaánita hierarchikus - feudális társadalmi modell elleni tudatos lázadás eredménye. Palesztína későbronzkori társadalmi rendje a feudalizmus fogalmával jellemezhető. ~ c) A lázadást "retribalizációnak" nevezi, amely az ősi egalitárius társadalmi szisztémához való visszatérést jelenti. Az izraelita törzsek nem olyan egységek, amelyek történetileg megelőzték az Izraeli törzsi liga létét. Izraeli törzsei a retribalizáció folyamatából jöttek létre. A "törzs" tehát nem függ egy megelőző nomád állapottól. A retribalizáció révén egy új agrár társadalom jött létre, amelyben nincs központi hatalmi igény, erőteljes érzékkel a szociális - gazdasági egyenlőség iránt. Ez a hagyomány hatott később Izraelben az állam ill. a királyság elleni kritikus magatartásban. ~ d) A felkelés eszméje a jahvizmusból táplálkozott, amely radikális változást hozott létre abban, amit a kánaánita társadalmi és vallási szisztéma jelentett (hierarchikus uralmi, társadalmi felépítés, amelyben a vallás is ezt szolgálta). A jahvizmusnak erőteljes szociológiai szerepe volt. Jellegét és eredetét csak akkor ismerjük meg, ha ismerjük a kulturális-anyagi-társadalmi felépítés és a vallás kapcsolatát. ~ e) Izrael vallási szövesei. Izrael legősibb korára vonatkozó hagyományok ebben

a szövetségben alakultak ki (amfiktüónia). Ezekből lehet rekonstruálni a prémonarchikus Izrael társadalmának természetét.

A "forradalom" mivoltát és lefolyását N.K. Gottwald így írja le:

Hordozói a kánaánita társadalom elégedetlen rétegeiből kerültek ki. Ezek a kánaánita társadalom peremén élő és elnyomott néprétegek: alávetett parasztek, zsoldosok, banditák (hapiruk), (legelőváltó) kisállattenyésztők, törzsi csoportok (parasztek és pásztorok), az elpusztult szentélyek fogalkozásukat vesztett papjai. Ezekből jött létre egy decentralizált, egalitáriánus társadalom, amely a hierarchikus feudális szerkezetű nemzeti állam ellenképe.

A forradalom első fázisa már a Jahve-vallással való találkozás előtt elkezdődött, és az Izra-Él-nek ismert szövetséget érintette. A retribalizációnak nevezett folyamat kiterjedt a kánaánita népesség széles rétegeire. Az izraelita liga parasztek és pásztorok gyűjtője volt, amely feltehetően tudatosan szerveződött a "kiterjedt család" egalitáriánus szisztémájába. Izrael létrejött a kánaánita világban a város és a vidéki, falusi népesség között fennálló ellentétben a súlypontot az utóbbi javára tolta el.

A forradalom második fázisában Izrael fejlődését a továbbiakban a Mózes-csoport Egyiptomból való érkezése határozza meg. Ez a csoport hozta magával a Jahve-vallást, és magja lett az eljövendő jahvista Izraelnek. Az egalitáriánus társadalom, Izrael megfelelő vallást talált, amely világosan ellentétben állt a kánaánita vallással, és megfelelt a szövetségnek: monojahvizmus, egy vallás egy nép. Az izraelita "forradalom" nem vezetett azonnal a kánaánita világ meghódításához, hanem a városállamok lakossága jelentős részének visszavonulását eredményezte Palesztína eddig lakatlan vidékére, amelyet bizonyos technikai újítások révén lakhatóvá tettek.

A forradalom modell elindította azt a mindmáig erőteljes szociológiai megközelítést, hogy az állam előtti Izrael szegmentárius (egyenrangú, központi hatalomnak nem alávetett kis egységekből álló) társadalom az egyenlőség (egalitáriánus) eszméjével. Izrael vallása eredetileg egalitáriánus elkötelezettségű volt, és az állam megszerveződése törés Izrael életében. Ezeknek a kutatók körében sokat vitatott fogalmaknak F. Crüsemann¹ adott bibliai tartalmat.

A forradalom modell érdeme, hogy felhívta a figyelmet a honfoglalás szociológiai vonatkozásaira. Erőteljesen épít a újabb kutatás megállapításaira a közel-keleti nomadizmusról és a nagy vándorhullámokról (amorita / arám), s szociológiai megközelítésével magyarázatot ad a korai Izrael és a kánaániták ellentétére, vagy a későbbi Izraelben megnyilvánuló állam- és királyság elleni beállítottságra. Háttérbe szorítja viszont a bibliai hagyó-

¹ F.Crüsemann: Der Widerstand gegen das Königtum. Die antiköniglichen Texte des Alten Testaments und Kampf um frühen israelitischen Staat, WMANT 49, Göttingen 1978, 201-208.o.

mányt, kivéve a Mózes-csoport szerepét. Nem ad magyarázatot a biblikus hagyománynak arra a következetes állítására sem, hogy Izrael ősei bevándorlók Palesztína földjére. A Mózes-csoport forradalmat indító szerepének Kelet-Jordániában és a kánaánita társadalmon belül lejátszóddó forradalomnak nincs közvetlen bizonyítéka. Ebben az összefüggésben kérdés, hogy miért éltek Izrael ősei a kánaánita városoktól távol a hegyvidéken, ha a városok ellen lázadtak. Sokan kétségbe vonják modern, főként marxista társadalmi fogalmak alkalmazhatóságát az ókori viszonyokra. Vitatott az is, hogy az állam előtti Izrael mennyiben nevezhető szegmentárius társadalomnak¹, s az afrikai társadalmakra való hivatkozást mint analógiát a kutatók jelentős része nem tartja jogosultnak. A felvetett problémák miatt a forradalmi modellt nem követik, és a kutatók a Palesztínában lezajlott társadalmi változások magyarázatára más megoldást keresnek.

Ebből a törekvésből keletkeztek a szociológiai modell *fejlődés modell*-ként jellemzhető formái, amelyek elfogadják, hogy Izrael a Kánaánban végbement társadalmi változás eredménye, de elvetik egy forradalom vagy felkelés lehetőségét. A síkságról, a kánaánita városok fennhatósága alól a földműves rétegből sokan a gyéren lakott középpalesztinai hegyvidékre menekültek, és ott békésen letelepedve új típusú agrár közösségeket alakítottak ki. Belőlük jött létre Izrael. Ebben a tisztán szociológiai természetű folyamatban a vallási hatások nem játszottak szerepet, ezért a Mózes-csoport ill. Izrael vallási tapasztalatáról szóló bibliai hagyomány nem jöhet szóba Izrael eredetének kutatásában. Az egyes kutatók ezeket az elveket részletekben eltérve vagy kiegészítve alkalmazzák, amikor magyarázatot keresnek Izrael kialakulására.

N. P. Lemche², elméletének lényege, hogy a Kr. e. 14. század első felétől kezdve a hegyvidéket paraszciális elemek lakják be, hapiruk, a kis városállamokból elmenekült nem szabad parasztok vagy bérlők. A föld-

¹ Pozitív értékelések: Ch. Igrist: *Regulierte Anarchie. Untersuchungen zum Fehlen und zur Entstehung politischer Herrschaft in segmentären Gesellschaften Afrikas*, Olten 1967, Frankfurt 1979²; – N. Lohfink: *Die segmentären Gesellschaften Afrikas als neue Analogie für das vorstaatliche Israel*, *Bibel und Liturgie* 2 (1983), 55-58.o. – H.W. Jüngling: *Die egalitäre Gesellschaft der Stämme Jahwes*, *Bibel und Liturgie* 2 (1983), 59-64.o. – Ch. Sigrist-R. Neu szerk.: *Ethnologische Texte zum Alten Testament, I.: Vor- und Frühgeschichte Israels*, Neukirchen-Vluyn, 1989, 230.o. – Kritikus értékelések: J.W. Rogerson: *Was Early Israel a Segmentary Society?* *JSOT* 36 (1986), 17-26.o. – D. Fiensy: *Using the Nuer Culture of Africa in Understanding the Old Testament: An Evaluation*, *JSOT* 38 (1987), 73-83.o.

² N. P. Lemche: *Early Israel. Anthropological and Historical Studies on the Israelite Society before the Monarchy*, Leiden 1985; *Ancient Israel. A New History of Israelite Society*. Sheffield 1988

művelést és a hegyvidéken való lakhatóságot technikai újítások tették lehetővé. A politikai társadalom integrálódott, a családokból törzsek alakultak ki törzsi állammá. Ők Izrael alapjai, létükről a Mernephtah-sztélé tesz említést. Elutasítja a Jahve-vallás szerepét Izrael kialakulásában, mert Izrael vallása etikai. Izrael vallása szoros kapcsolatban van a kánaánita vallással, és onnan is ered. Nem fogadja el a város-falu ellentét, s vele együtt a forradalom lehetőségét.

G. W. Ahlström¹ *elutasítja, hogy az izraeliták és a kánaániták két különböző népcsoport lenne.* Azoknak, akikből Izrael kialakult, legtöbbje a kánaánita örökségből jött. *Elutasítja azt is, hogy Izrael eredetét a jahvizmus kutatásával kellene meghatározni.* Nem a Jahve-hit alkotta Izraelt; más, szociológiai stb. tényezőket kell magyarázatul keresni. ~ *Az Izrael név eredetileg földrajzi név,* s nem vallást vagy etnikumot jelöl. Ezt igazolja a Mernephtah-sztélé, amelyen Kánaán a kultúrterületeket és a városi centrumokat, Izrael pedig a dombvidéket jelölte. Jahve eredetileg a gibeonitákkal van kapcsolatban. Saul származási helye ez a vidék, s az ő királyságával áll összefüggésben, hogy Izrael tisztelni kezdte Jahvét.

F. S. Frick² erősen hangsúlyozza a korai Izrael szegmentárius-egalitárius társadalmi jellegét. Hogy miként működik az ilyen társadalom, annak megoldására az afrikai törzsi társadalmak néprajzi leírását veszi segítségül. Emellett azonban a hegyvidéken kialakult faluközösségek, vagyis Izrael kezdeteinek gazdasági és szociális szervezetét a régió ökológiai viszonyainak háttérében magyarázza. A faluközösségek gazdasági és népességi megerősödésével feszültségek keletkeztek, amelyek az egalitárius szociális szisztémát veszélyeztették, és a filiszteusok figyelmét is felkeltették a hegyvidék elfoglalására. E kettős veszély előkészítette Dávid vezetői helyzetét. Az ő tevékenysége, de főleg Salamon alatt lett Izrael állammá.

Az ökológiai modell Palesztínát egyetlen tájegységnek veszi, amelynek meghatározott földrajzi helyzete és ökológiai feltételei vannak. Ezek az adottságok hosszútávon eleve meghatározzák az egész térség történelmét és az ott élő emberek helyzetét. Izrael kezdeteit és megjelenését Palesztínában csak ebben a háttérben ismerhetjük meg.

D. C. Hopkins³ csak a középpalesztínai hegyvidékre fordítja figyelmét. Izrael kezdeteit földrajzilag ebben a régióban keresi, Izrael keletkezését szociológiailag az itt élő paraszti lakossággal kapcsolja össze, módszerta-

-
-
- 1 G. W. Ahlström: Who Were the Israelites? Winona Lake. IN 1986, The History of Ancient Palestine from the Palaeolithic Period to Alexander's Conquest, Sheffield 1993
 - 2 F. S. Frick: The Formation of the State in Ancient Israel: A Survey of Models and Theories, Sheffield 1985
 - 3 D. C. Hopkins: The Highlands of Canaan. Agricultural Life in the Early Iron Age, Sheffield 1985
-
-

nilag pedig a hegyvidék környezetének hosszútávú folyamataiba helyezi el. Azokat az ökológiai feltételeket vizsgálja, amelyek lehetővé tették a mezőgazdaság kialakulását és megerősödését, míg az emberi feltételeknek, mint technikai újítások vagy szervezeti formák, nem tulajdonít döntő jelentőséget. A fejlődést szerinte ugyanis az ökológiai feltételek szabták meg.

Az ökológiai módszert szélesebb horizonton R.B. Coote és K.W. Whitelam¹ alkalmazta Izrael kezdeteinek magyarázatára. Mindketten elvetik az előző ~ hódítás, békés beszivárgás és forradalom ~ modellek megoldásait, mert szerintük mindegyik valamilyen formában a bibliai hagyományra támaszkodik, amelynek Izrael történetére nézve nincs forrás értéke. Téves az a biblikus kutatók között élő felfogás, amely Izrael eredetét és egyedülállóságát a kezdetek vallási élményéből vezeti le. Ehelyett Palesztína tájegységének adottságait, ~ geopolitikai helyzetét, ökológiai adottságait, éghajlatát, növény- és állatvilágát ~ kell megvizsgálni, amelyek összességükben meghatározzák Palesztína történeti fejlődését, és a változások lehetőségei mellett a folytonosságot biztosítják. Izrael keletkezésének történetét is ebbe az összefüggésbe kell beleállítani, amelyet R. B. Coote és K.W. Whitelam a Kr. e. 1250 és 930 közötti időszakban egységnek tekint. A kérdést úgy kell feltenni, hogy a térség ebben az időszakban milyen megélhetést nyújtott a lakosságnak. A palesztinai élet két tartópillére a város és a falu gazdasága. A későbronzkorban a kereskedelem hanyatlásával a városok hatalma és gazdasága összeomlott, s a koravaskorban a hegyvidék falukultúrája biztosította az életlehetőséget.

Izrael a Kr. e. 13. század második felében keletkezett, a szántó területek és a letelepedés helyeinek eltolódásával a palesztinai hegyvidékre és a szárazabb vidék határára. Ennek oka a városi centrumok pusztulása és a kereskedelem hanyatlása a 13. században. A pusztulás oka nem világos. A földművesek, pásztorok és kialakult bandita csoportok (zsoldosok vagy rablók) a városi kultúrához és kereskedelemhez kapcsolódtak. A politikai hatalom megrendülése, a városi elittel való állandó küzdelem lehetetlenné tette, megbénította az életet.

A földműves lakosság a városok által nem ellenőrzött vidékre menekült, a peremterületekre. Itt faluközösségek alakultak ki, de itt húzódtak meg a bandita csoportok is. A nomád csoportok és a bandita csoportok a nyugtalan városi elemekkel szövetkezve egymással vagy a városok hatalma ellen háborúskodtak. Ez lehetetlenné tette az agrikultúra megerősödését. A különböző csoportok között a háborúskodás helyére szövetség lépett, amikor a városok gazdasági hanyatlása teljessé lett, s ezek gazdasági bázisából már nem lehetett megélni. Így csak egyetlen út maradt valamennyi csoportnak: a mezőgazdaság.

¹ R. B. Coote-K. W. Whitelam: *The Emergence of Early Israel in Historical Perspective*, Sheffield 1987; *The Identity of Early Israel*, JSOT 63 (1994) 57-87. o.

Izrael akkor jön létre, amikor a hegyvidék lakossága megnövekedik, amelyet az agrikultúra növekedése és tökéletesítése tett lehetővé, tehát nem tömeges menekülés, mint G. Mendenhall vagy N.K. Gottwald véli, s erre nincs is bizonyíték. A csoportok szövetségre léptek egymással, és így jött létre a hegyvidéken az Izraelnek nevezett laza federáció, a városok elleni függetlenségük és békéjük megőrzésére. Ez a szándék kifejezésre jutott a város- és kereskedelem-ellenes törvények egyoldalúságában, a magántulajdon jogtalan elvétele és az emberrablás elleni tilalmakban, a városi elit elleni támadás kinyilvánításában. Az izraelita identitás gyökere az egyiptomi rabszolgasors elleni polémia, de ez a palesztínai egyiptomi uralom tapasztalatából ered. Mindebből kitűnik, hogy Izrael kialakulásában vallási ideológiai tényezők nem játszottak szerepet, hanem az tisztán benső palesztínai folyamat, amelyben esetleges bevándorlás nem játszott szerepet. A falvak kultúrájában nincs olyan tényező, amely megtörné a későbronzkori/kánaánita tradíciót, hanem annak átvétele és folyamatossága érvényesül. A királyság nem idegen intézmény Izraelben, hanem a fejlődés folyamatának végpontja. A falukultúrából ugyanis fokozatosan létrejött az izraelita monarchia differenciált társadalma. A meggazdagodás és az interregionális kereskedelembe való bekapcsolódás során vagyoni különbségek alakultak, ami a falvak egymásközi háborúskodását vonta magával, a városok újjáépítése a központ igényét hozta magával, s végül a királyság megjelenéséhez vezetett.

Az ökológiai modell, hasonlóan a szociológiai modellhez, Izrael kialakulásának új, vagy eddig kevésbé figyelembe vett szempontjára mutat rá. Kérdéses azonban, hogy a modell egésze elfogadható-e Izrael keletkezésének magyarázatára. Irott források ~ jelen esetben a bibliai hagyomány ~ nélkül, kizárólag Palesztína ökológiai adottságai alapján nem lehet történelmet rekonstruálni. Keretet adhatnak a történelemnek, de nem helyettesíthetik azoknak az eseményeknek ismeretét, amelyeknek cselekezője az ember. Az ökológiai adottságok kétségtelenül meghatározzák egy közösség sorsának alakulását, de egy nép konkrét történelmét emberek alakítják. A modell azonnal inogni kezd, ha ilyen természetű részletekre kérdezzünk.

Régészeti kutatások a középpalesztínai hegyvidéken

A palesztínai hegyvidék koravaskori településeinek viszonyaiból I. Finkelstein¹ keresett magyarázatot az izraelita honfoglalás módjára és lefolyására. Kiértékelésébe bevonta a bibliai hagyományt is, de csak a helységek azonosítására.

¹ I. Finkelstein: The Archaeology of the Israelite Settlement, Jerusalem, 1988; The Emergence of the Monarchy in Israel. The Environmental and Socio-Economic Aspects, JSOT 44 (1989) 43-74. o.

Palesztínában az észak-déli irányban húzódó hegyvidéken ~ Galileában, Közép-Palesztínában Efraim és Manasszé törzsterületén, Júdeaiban, a transzjordániai északi magas fennsíkon ~ falukultúra jellegű településrendszert tártak fel. Magterülete Jeruzsálemtől északra egészen a Jezréel síkságig terjedő területen, tehát Efraim és Manasszé törzsterületén fekszik. Jellemzője a teraszos földművelés, meghatározott kerámiatípus, három ill. négy helyiségből álló házépület, ciszterna-készítés. I. Finkelstein megvizsgálta Manasszé és Efraim törzsterületén a települések sűrűségét, és arra a megállapításra jutott, hogy a települések száma a középbronzkorszaktól a későbronzkorszakig visszaesik, majd a koravaskorban hirtelen jelentősen megnövekedik. A koravaskor idején a településrendszer fokozatosan kiterjed, északon Galileáig, délen pedig Beersebaig. A koravaskori településrendszer keletkezési idejének és lezárulásának két határpontját nem könnyű megállapítani. I. Finkelstein szerint keletkezése már akkor elkezdődött, amikor még léteztek későbronzkori/kánaánita városok Palesztínában, és kb. Kr. e. 1050 körül zárult le. Ezután a településrendszer a vaskorszak további fázisában (vaskorszak II.) tovább fejlődött, a falvak száma majdnem megkétszereződött, de úgy, hogy a koravaskorszak településeinek háromnegyede fennmaradt. Ebből a két korszak szociális és kulturális folyamatosságára lehet következtetni.

I. Finkelstein több mozzanattól a települések lakóinak nomád eredetére következtet. Az első települések szerkezete a nomád táborhelyek felállításának felel meg. A házak ellipszis alakban helyezkednek el, amelynek az célja, hogy az állatok részére a falu közepén szabad hely legyen. A települések sűrűségének ingadozása felveti azt a kérdést, hogy hová ment a lakosság a középbronzkor idejétől, mikor a helységek száma lecsökkent, és honnan jött a megnövekedett települések lakossága a koravaskor idején. I. Finkelstein úgy véli, hogy a középbronzkortól "újra-nomadizálás" folyamata indult el, míg a koravaskor elején a nomádok a hegyvidéken földművelésre tértek át. Ezt a folyamatot a középbronzkor idején több tényező is igazolja. Ilyen az izoláltan álló szentélyek létezése, amelyeket a nomádok köréből látogathattak. A visszaeső népesség ellenére a városokban feltárt temetőekben a temetkezési helyek nem csökkentek, tehát a lakosság nem innen vándorolt a hegyvidékre. Végül az egyiptomi források is tanúskodnak arról, hogy szerte az országban nem-letelepedett csoportok veszélyeztetik a biztonságot. A későbronzkori városkultúra összeomlása magával hozta a mezőgazdaság hanyatlását, s a város és a nomádok közötti gazdasági és szociális egyensúly megingott. Ennek lett következménye, hogy szarvasmarha tartásával foglalkozó nomádok áttértek a gabonafélék termesztésére, ahol ebben nem akadályozta őket erdő, és legelőt is találtak állataiknak.

I. Finkelstein a leletanyag etnikai hovatartozására is hangsúlyt helyez. Kitérőként állít fel arra vonatkozóan, hogy a koravaskori helységek közül melyeket lehet a kánaánitáktól elválasztva izraelitának tekinteni. Bevallja azonban, hogy a leletanyag etnikai elkülönítése csak földrajzi és történeti természetű. A koravaskori leletek "izraelita" minősítése csak mesterséges fogalom, mert I. Finkelstein is úgy véli, hogy az izraelita identitástudat csak a monarchia kezdetén nyert meghatározott arculatot.

I. Finkelstein megállapításai a többi modell átgondolására is indítanak. A koravaskori településrendszer léte és fokozatos növekedése kizárja az egész Palesztínára kiterjedő hódítás modell lehetőségét. A szociológiai modell a kánaánita városok lakosságának tömeges elvándorlásával magyarázza ennek a falukultúrának kialakulását. A sokat hangsúlyozott kulturális folytonosság a későbronzkor és a koravaskorszak között azonban nem veszi figyelembe az új architektúrát, az új településformát és a kerámiában mutató eltolódásokat. A közös vonások legegyszerűbben abból magyarázhatók, hogy a nomádok és városlakók közösen lakták Palesztínát, s város és falukultúra rövid ideig párhuzamosan létezett. Leginkább A. Alt elgondolása felel meg a palesztínai hegyvidéken feltárt régészeti ismereteknek, aki Izrael születését a hegyvidéken állapította meg.

Kiértékelés

A modellek sokszor ellentmondásos megoldásai és bizonytalanságai felvetik a kérdést, hogy mennyiben visznek közelebb az izraelita honfoglalás illetve Izrael keletkezésének történeti rekonstrukciójához. Nem volna-e egyszerűbb lemondani teóriaképzésről és egyszerűen elfogadni a bibliai hagyomány elbeszélését. Mint már az értekezés elején láttuk, a bibliai hagyomány sem egyértelmű, és támpontokat hagy a honfoglalás folyamatának többféle lehetőségére (lásd Józsué könyve és Bírák könyve honfoglalás-képe). Emellett a bibliai elbeszélés Izrael kezdetének teológiai természetű leírása, tehát nem az események minden részletre kiterjedő rögzítése. A rendkívül bonyolult és hosszú folyamatról csak leegyszerűsített képet nyújt, a hit fényében értelmezve mindazt, ami történt. Érintetlenül hagy sok olyan kérdést, ami a történettudományt érdekeli és jobban érthetővé tenné Izrael megjelenését Palesztína földjén. Mindezek feljogosítják a történelemet arra, hogy kutassa a Biblia és más tudományágak segítségével a kezdetek lefolyását.

A különböző honfoglalás modelleket ismertetésük után értékeltük. Szinte valamennyi modell rendelkezik olyan megfigyelésekkel, amelyek megvilágítják és magyarázzák Izrael keletkezésének és a honfoglalásnak történeti folyamatát. Ezeket figyelembe kell venni a továbbiakban is. Az eddigi kutatásokból bizonyos eredmények leszűrhetők. A hódítás modellnek nincs realitása. A régészeti eredmények alapján Palesztína általános

nomádok általi inváziója lehetetlen. A kezdődő Izrael települései Efraim és Manasszé törzsterületén, a közép-palesztínai hegyvidéken voltak, s onnan csak fokozatosan a terjedt ki határa, amikor a falukultúra megerősödött és lakosságának száma hirtelen megnövekedett. A honfoglalás, s vele Izrael kialakulása tehát hosszabb folyamat, amely csak az állam megalakulásával zárult le. Ebben tekintetben A. Alt modellje helytállóan bizonyul. Azok a modellek, amelyek a bibliai hagyományt teljesen elvetik, nem vezetnek megoldáshoz. Írott források nélkül lehetetlen történelmet rekonstruálni. Csak a bibliai források és más tudományágak együttes felhasználása vezethet megnyugató eredményhez. A bibliai szövegek végső formája ugyan késői, mégis hosszú előtörténetük van, és magjukban Izrael korai történetének eseményeire mennek vissza. S bár az eseményeket értelmezve beszélünk el, egy későbbi korban visszatekintve a kezdetekre, de Izrael kezdeteinek tényeit írják le. Az értelmezett formában hagyományozott esemény tény-jellegét az egzegézis a hagyománytörténet segítségével próbálja feltárni. Amikor tehát a honfoglalás kérdésével foglalkozik a kutatás, és ehhez a bibliai hagyományt mint forrást használja, elkerülhetetlen a bibliai szövegek történetkritikai elemzése.

Az ókori Keleten a nomádok és a letelepedett lakosság kapcsolatáról tett újabb megfigyelések vezettek arra következtetésre, hogy Izrael kialakulása a kánaánita társadalom átrétegződésének eredménye. Izrael a kánaánita feudális szerkezetű társadalom ellenképe: egy decentralizált szegmentárius társadalom erőteljes egalitáriánus beállítottsággal. Számot kell vetni a bibliai hagyománynak a szilárd meggyőződésével, hogy Izrael ősei bevándorlók. Ha lehet is szerepe a kánaánita lakosság elvándorlásának, Izrael kialakulását egészében nem tulajdoníthatjuk egy palesztínai belső társadalmi átalakulás következményének. A kánaánita városállamok lakosságának a középpalesztínai hegyvidékre vándorlása, akárcsak az ősi Izrael szegmentárius társadalmi formája vitatott a kutatók között. Végül azok a modellek sem fogadhatók el, amelyek eleve elutasítják, hogy Izrael keletkezésében bármiféle szerepe lenne a Jahve-kinyilatkoztatásnak, és Jahve-hit kizárólagos szociológiai eredetét állítják.

A honfoglalás folyamatának kutatására mind a bibliai hagyomány, mind a történettudomány és a határtudományok adatai egyaránt feljogosítanak. Végső, egyöntetű eredményre még várni kell, de az eddig tett, sokszor vitatható megállapítások is sokban hozzá segítenek a bibliai tanítás mélyebb megértéséhez.

A kutatás összefoglaló ismertetését lásd: Manfred és Helga Weippert: Die Vorgeschichte Israels in Neuem Licht, ThR 56 (1991), 341-390. o.: S. Herrmann: Israels Frühgeschichte im Spannungsfeld neuer Hypothesen, Studien zur Ethnogenese 2, Abhandlungen der Rheinisch-Westfaelischen Akademie der Wissenschaften 78 (1988), 43-95. o.

*Élő Ige***BIBLIAISKOLA****Szent Jeromos Bibliatársulat**

AZ ÓSKERESZTÉNY HITVALLÁSOK KIFEJEZÉSFORMÁI JÉZUS FELTÁMADÁSÁRÓL

A) Alapgondolat

A názáreti Jézusról szóló igehirdetés alapja és kiindulópontja a húsvéti esemény: a közösség tapasztalata arról, hogy Jézus feltámadt és él. Az ősegyház ennek az örömhírnék az átadását, továbbadását tekintette legfontosabb feladatának. Az apostolok és igehirdetők felismerései és tapasztalatai ún. hitvallásformulákban maradtak ránk, amelyek tömör összefoglalásai a hit leglényegesebb elemeinek. Ezeket a hitvallásokat az igehirdetők rendszeresen beleszótták tanításukba, a közös ünnepeken pedig a szertartások állandó alkotóelemeivé váltak.

A hitvallás a hittartalomnak (mindannak, amit Isten a kinyilatkoztatásban önmagáról közölt, megosztott az emberrel) tételekben való többé-kevésbé teljes megfogalmazása. A mai teológiai értelmezés szerint a hitvallások a fő dogmákat tartalmazzák, tehát olyan hittételeket, amelyeket az Egyház a Tanítóhivatal által, pápai vagy zsinati definíció útján hirdet mint kinyilatkoztatott igazságot.

B) Szentírási szövegek:

Egytagú formulák:

*Inkább az Úr Jézus Krisztust öltsétek magatokra, és ne dédélgessétek teste-
teket, hogy bűnös kívánságokra ne gerjedjétek. Róm 13,14*

*Pál, Jézus Krisztusnak Isten akaratából meghívott apostola, és Szózatéész
testvér, Isten korintusi egyházának, a Krisztus Jézusban megszenteltéknek,
a meghívott szenteknek, mindazokkal együtt, akik ott vagy itt vagy bárhol
segítségül hívják a mi Urunk Jézus Krisztus nevét. 1 Kor 1,1-2*

*Így semmiféle kegyelemnek nem vagyok híjával, csak Urunk Jézus Krisztus
megjelenését várjátok, aki mindvégig meg is erőit titeket, hogy feddhetet-
lenek legyetek Urunk Jézus Krisztus (eljövetele) napján. 1 Kor 1,7-8*

*Testvérek, a mi Urunk Jézus Krisztus nevére kérek titeket: ugyanazt valljátok
mindnyájan! 1 Kor 1,10*

*Mi ugyanis nem önmagunkat hirdetjük, hanem Krisztus Jézust, az Urat.
2 Kor 4,5*

*Engem azonban Isten őrizzen attól, hogy mással dicsekedjem, mint Urunk
Jézus Krisztus keresetjével... Gal 6,14*

A mi Urunk Jézus Krisztus kegyelme legyen lelketekkel testvérek! Gal 6,18

*Ez volt az ő örök szándéka, amelyet Urunkban, Jézus Krisztusban valósított
meg. Ef 3,11*

*Kegyelem legyen mindazokkal, akik el nem múltó szeretettel szeretik Urunkat,
Jézus Krisztust. Ef 6,24*

*A mi hazánk azonban a mennyben van. Onnan várjuk az Üdvözítőt is: az Úr
Jézus Krisztust. Ef 6,24*

*Testvéreim! Ha hiezték dicseőéges Urunkban, Jézus Krisztusban, ne legyetek
személyválogatók. Jak 2,1*

*Így ugyanis széles út nyílik előttetek Urunk és Üdvözítőnk, Jézus Krisztus
országába. 2 Pét 1,11*

*Kijutottak ugyan a világ posványából, amikor Urunkat és Üdvözítőnket, Jézus
Krisztust megismerték, de aztán újra elmerültek benne. 2 Pét 2,20*

*Gyaprodjátok Urunk és Üdvözítőnk, Jézus Krisztus kegyelmében és ismere-
tében. 2 Pét 3,18*

*Istentelenek, akik Istenünk kegyelmét kicsapongásra használják és az egyedül
uralkodót, Urunkat, Jézus Krisztust tagadják. Júd 4*

Kéttagú formulák:

Jézus nevére hajljon meg minden térd a mennyben és a földön és az alvilágban, s minden nyelv hirdesse Isten, az Atya dicsőségére, hogy Jézus Krisztus az Úr. Fil 2,10-11

Kegyelem nektek és békesség Atyántól, az Istentől, és az Úr Jézus Krisztustól. Róm 1,7

A bűn eszolja ugyanis a halál, Isten kegyelmi ajándéka azonban az örök élet Krisztus Jézusban, a mi Urunkban. Róm 6,23

Kegyelem nektek és békesség Atyántól, az Istentől, és az Úr Jézus Krisztustól. 1 Kor 1,3

Kegyelem és békesség nektek, Istentől, Atyántól és az Úr Jézus Krisztustól. 2 Kor 1,2

Áldott legyen az Isten, Urunk Jézus Krisztus Atyja, az Irgalom Atyja és minden vigasztalás Istene. 2 Kor 1,3

Ha dicsekednem kell, gyöngeségemmel dicsekezem, Isten, Urunk Jézus atyja, aki mindenkor áldott, tudja, hogy nem hazudom. 2 Kor 11,31

Kegyelem nektek és békesség Atyántól, az Istentől, és az Úr Jézus Krisztustól... Gal 1,3

Áldott legyen az Isten, Urunk Jézus Krisztus Atyja, aki Krisztusban minden mennyei áldással megáldott minket! Ef 1,3

Hálát adunk Istennek, Urunk Jézus Krisztus Atyjának, valahányszor imádkozunk értetek. Kol 1,3

Így dicsőül meg Urunk Jézus (Krisztus) neve bennetek és ti is öbanna, Istenünknek s az Úr Jézus Krisztusnak kegyelméből. 2 Tessz 1,12

Jakab, Istennek és az Úr Jézus Krisztusnak szolgája üdvözlését küldi a szörvényben élő tizenkét törzsnek. Jak 1,1

Így egy szívvel, egy szájjal magasztalhatjátok Istent, Urunk Jézus Krisztus Atyját. Róm 15,6

Áldott legyen az Isten, a mi Urunk Jézus Krisztus Atyja... 1 Pét 1,3

Tartsatok ki Isten szeretetében és várjátok Urunk Jézus Krisztus örök életet adó irgalmasságát. Júd 21

Neki, egyedül üdvözítő Istenünknek, Urunk Jézus Krisztus által, legyen tisztelet és dicsőség, uralkodás és hatalom minden idő előtt, most és mindörökké. Júd 25

Háromtagú formulák:

Menjetez tehát, tegyetez tanítványommá minden népet, kereszteljétez meg őket az Atya és Fiú és Szentlélek nevében... Mf 28,19

Ez a Jézusz támosatotta föl az Isten: ennek mi mindannyian tonúi vagyunk. Miután tehát fölszállt az Isten jobbjára, elnyerte az Atyától, majd pedig kiárasztotta a megígért Szentlelket. Csel 2,33

As Úr Jézusz Krisztusz kegyelme, Isten szeretete és a Szentlélek közössége legyen mindnyájatokkal. 2 Kor 13,13

Péter, Jézusz Krisztusz apostola a Pontuszban, Galáciában, Kappadóciában, Ázsiában és Bitiniában ezétezőródot hontalanoknak, akiket Isten az Atya gondviselése a Lélek megszentelése által kiválasztott az engedelmességre és a Jézusz Krisztusz vérével való meghintésre. 1 Pét 1,1-2

Eaért térdet hajtok (Urunk Jézusz Krisztusz) Atyja előtt, akitől minden közösség származik mennyben és földön. Adja meg nektek dicsőségének gazdagsága ezert, hogy Lelke által megerősödjetez belső emberré, hogy a hittel Krisztusz lakjék szívetekben, s ti gyökeret verjetez és alapot vessetez a szeretetben. Ef 3,14-17

Az Újszövetség legősibb húsvéti hitvallásai

Mt 27,64; 28,5-7 – Mk 8,31; 9,31; 10,33k; 16,6k

Lk 24,5b-7; 24,34k – Jn 3,13-15; 6,62; 12,32-34; 20,17

Csel 2,22-24.33.36; 3,15-17; 4,10; 5,30k; 10,34k;

13,28-31.37; 17,3; 17,31k; 23,6; 24,14k; 25,19; 26,22k

Róm 1,3k; 4,23-25; 6,3-9; 7,4; 8,11; 8,34; 10,9; 14,9

1 Kor 6,14; 15,3-8; 15,14-16; 15,20 – 2 Kor 4,14; 5,15

Gal 1,1 – Ef 1,20 – Fil 2,6-11; 3,20k – Kol 2,12

1 Tessz 1,9k; 4,13k

1 Tim 3,16 – 2 Tim 1,10; 2,8; 2,11

1 Pét 1,3; 1,21; 3,21k

C) Bevezetés

Az őskeresztény hitvallásformulák legnagyobbbrészt ritmikus, párhuzamos felépítésű mondatokban, a szájhagyományban rögzültek és formálódtak az igehirdetés során a prédikációkban, istentiszteleteken, keresztségi előkészítésben és a keresztségi fogadalomban. Mint idézet kerültek be a páli levelekbe és a későbbi újszövetségi írásokba (a szenvedés-jövendölésekbe, a sírnál az angyal híradásába, a Csel-ben Péter és Pál beszédébe).

A hitvallásformulák (röviden és pontosan megfogalmazott állandósult fordulatok) lehetnek egy- és többtagúak. Az egytagúak Jézust mint Kürioszt, Urat vallják meg. A »Küriosz« szó először is a »Jahve« istennév helyettesítője az Ószövetség görög fordításában, tehát az ősegyház a »Küriosz« szóval magát az istennevet ítélte oda Jézusnak. A Küriosz megnevezéssel dicsőíti, imádja Jézust, és egyben olyan hitvallást tesz Jézus istensége

mellett, ami az egyházat szembeállítja mind a zsinagógával, mind pedig a pogány (császár)kultuszokkal.

A ma ismert, úgynevezett Apostoli Hitvallás őstípusa egyes 2. századi szövegekben lelhető fel, melyek a háromszemélyű Istenben, a szent Egyházban és a bűnök bocsánatában való hitet tartalmazzák.

D) Óravázlat

<i>Feladat</i>	<i>Módszer</i>	<i>Eszközök, időtartam</i>
1. Énektanulás: Alleluja c. ének (K.Laferty)	szöveg és dallam: Énekelj az Úrnak c. dalgyűjtemény, 51.o.	kotta, 5 perc
2. Jézus születésének a művészetben megvan a maga sajátos ikonográfiája (ábrázolási szabálya), ilyenek a csillag, a barlang, a jászol, az ökör és szamár, a középpontban a Szűzanya a Gyermekkel stb.	csopartos megbeszélés a vezető irányításával	reprodukciók, tábla, kréta, jegyzetfüzet, ceruza, 5 perc
Keressük meg együtt (képek segítségével vagy emlékezetből) a feltámadás ábrázolásának ikonográfiáját: üres sír, angyal, halotti lepel, Pantokrátor		képek: 96.o., 93.o.
3. Az őskeresztény hitvallások kifejezésformái: Hitvallásformulák Egytagú formula, ld. Bevezetés; Szentírási szövegek (Jézus az Úr) Kéttagú formula, ld. Szentírási szövegek (Jézus és az Atya) Háromtagú formula, ld. Szentírási szövegek (Atya, Fiú, Szentlélek)	az előre sokszorosított szentírási idézetek ott vannak minden résztvevő kezében, a vezető bevezető gondolatai után csoportosan dolgozzák fel a szövegeket	sokszorosított szentírási idézetek, ceruza, tábla, kréta, 20 perc

4. Az Újszövetség legősibb húsvéti hitvallásai, a megadott szentírási helyek feldolgozása.

Nézzük meg közösen, hogy milyen kifejezésformái vannak a feltámadás hírvallásának a következő nézőpontok alapján:

a. – Mi is valójában a feltámadásról szóló igehirdetés (milyen szavakkal fejezik ki a feltámadás tényét)?

– Milyen képpel írják körül a Húsvét-tapasztalatot (a feltámadás »hogyan«-ját)? (Képek, metaforák, hasonlatok)

b. Milyen mögöttes tartalmakat ismerhetünk fel? (A megkeresendő mögöttes tartalmak: győzött a halál fölött, Isten akaratából történt mindez, halálának üdvtörténeti jelentősége, átlép egy új létformába, élővel találkozni)

5. Közös ima: egy közösen kiválasztott hitvallásformula (legfeljebb három-négy szó, pl. »Jézus az Úr«) ismételtetése közösen, hangosan (mint pl. a rózsafüzéرنél) hosszabb időn keresztül (minimális idő tíz perc, maximális idő fél óra)

Utána az imaélmény tapasztalatainak megosztása (nem megvitatása!)

a/ a megadott kártyák a szentírási idézeteket előre felírjuk papírkártyákra, a kártyákat a csoportok között arányosan elosztjuk. Az első két nézőpont alapján kis-csoportban dolgozzuk fel a szövegeket,

utána csoportos megbeszélés a vezető irányításával

b/ a harmadik nézőpontra a vezető irányításával közösen keresünk választ

kötött szövegű, hangos, közös gyertya,

csoportos megbeszélés

szentírási idézetekkel, ceruza, tábla, kréta, 30 perc

20 perc,

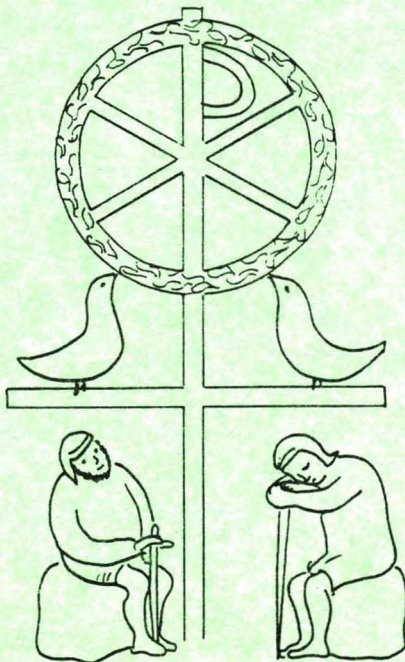
10 perc

15 perc

15 perc

4. sz.-i ókeresztény szarkofág nyomán (Róma, Museo Laterano)

Az ókeresztény művészet sem a keresztrefeszítést, sem a feltámadást nem ábrázolta, csak az üres keresztfát a Krisztus-monogrammal és egy koszorúval, ami Krisztusnak a halál fölött aratott győzelmét jelentette. A kereszt mellett alvó két katona a sír őrzői - további utalás Krisztus feltámadásának csodájára. A madarak az üdvözülteket személyesítik meg, akiknek részük van Krisztus feltámadásában és az örök életben (vö. A keresztény művészetek lexikona, Corvina, 1986).

A Szent Jeromos Bibliatársulat budapesti Központjában „Élő Ige” címmel bibliaiskola működik hitoktatók és érdeklődők részvételével. Az órákat - a nyári szünet kivételével - minden hónap első hétfőjén du. 5-7-ig tartjuk. A kidolgozott anyagot folyamatosan közreadjuk a Jeromos füzetek állandó mellékleteként. Jelen füzetünk a tizenkettedik óra anyagát tartalmazza.

A sorozatot szeretettel ajánljuk füzetünk Olvasóinak figyelmébe, abban a reményben, hogy sok aktív lelkipásztor és hitoktató számára segítséget fog jelenteni.

Budapest, 1995. december.

Szeretettel: Gelley Anna, Pantó Eszter, Vágvolgyi Éva
 óravezetők; Tarjányi Béla szakmai vezető

Bibliamegosztás

Ima – A résztvevők közös imával vagy énekkel Isten jelenlétebe helyezik magukat, kérik az ő kegyelmét és a Szentlélek világosságát egymás számára.

A szöveg elolvasása – A vezető megadja a szöveg fejezet- és versszámát; megvárja, amíg ezt mindenki megtalálja. Megkéri a csoport egyik tagját, hogy (szépen, tagoltan) olvassa fel a szöveget. Ezt rövid csend követi.

Az Ige megosztása – A résztvevők hangosan felolvasnak egy-egy szót vagy néhány szavas szövegrészt, amely különösen sokat mond számukra. Minden felolvasott rész után csend következik, s ezalatt mindenki kétszer-háromszor megismétli magában az elhangzott szavakat, hogy azok beléje ivódjanak. (Ez a csendes odafigyelés és ismételtetés igen fontos; kellő időt kell rá hagyni!)

A kegyelem megosztása – A résztvevők elmondják, hogy a szentírási szakaszból miért éppen azt a szöveget, szövegrészt emelték ki, amelyet felolvastak: mi ragadta meg őket, milyen személyes megszólítást, ösztönzést kaptak az általuk kiemelt szöveg révén.

Hálaadó ima – A résztvevők közös imában vagy énekkel hálát adnak a közösségben kapott kegyelmekért.

A közös szentírásolvasásnak ez a legegyszerűbb és legalapvetőbb formája. Nagyon alkalmas arra, hogy bármilyen közösség (család, baráti kör, mozgalmak, szerzetesek, papi összejövetelek stb.) programjainak állandó része legyen, és a közösségben az egységet és összetartozást növelje, elmélyítse. – A lényege, hogy a Szentírás által kapott kegyelmeket, erőt és világosságot nem tartjuk meg magunknak, hanem kölcsönösen megajándékozunk egymást. Minden megszólalásunk valto más is egyben, amely bátorítja, megerősíti és segíti társainkat. – Fontos, hogy ne prédikáljunk a többieknek, hanem a lelkünket tárjuk fel; amikor pedig a másik megszólal, teljes odafigyeléssel és várakozó szeretettel fogadjuk azt, amivel megajándékoz bennünket. – Az ajánlott létszám 6-8 fő (de több is, kevesebb is lehet); mindig legyen valaki, aki tapintatosan irányítja a csoportot és figyel az időre is (összesen 10-20 perc).

Biblia és egység

Hogyan segítheti a Biblia az egységet? A Keresztény Egység Pápai Tanácsa 1993. márc. 25-én kiadta a „*Direktórium az ökumenizmus elveinek és normáinak alkalmazására*” c. közleményt. Ennek a biblikus együttműködésre vonatkozó pontjait ismertetjük kivonatatosan:

183. Isten Szava az Ő kezében kiváló eszköz annak az egységnek elérésére, amelyet az Üdvözítő minden embernek felkínál. A Szentírás alapvető kötelék a keresztények között. Az egységnek ezt a kötelékét erősíti a Szentírás olvasása, ha lehet, közösen (pl. a „bibliahéten”).

A katolikus kiadások mellett is igen fontos a közös bibliakiadás (összhangban a vonatkozó egyházi előírásokkal).

184. Az 1969-ben létrehozott Katolikus Biblia-Világszövetség (mai nevén Katolikus Bibliaszövetség) feladata a „*Dei Verbum*” VI. fejezetének a pasztorációba való átvitele. A Szövetség helyi szervezetei működjenek együtt az ökumenizmus megbízottaival.

185. A Szövetség közvetítésével A Keresztény Egység Pápai Tanácsa kapcsolatban áll a Bibliatársulatok Világszövetségével, s ezzel együttműködve adta ki „*Irányelvek a felekezetek közti együttműködésre a bibliafordításban*” c. iratát. – Hasonlóan együttműködés javasolható más síkon és sok más területen (pl. missziós munka, katekézis, vallástanítás, közös ima, tanulmányozás). A közös bibliakiadás segítséget nyújt pl. a fundamentalista és szektás szentíráshasználat ellenében is.

186. A katolikusok résztvehetnek a Szentírás közös tanulmányozásában a legkülönfélébb szinteken a lakóhelyi és plébániai közösségektől a szakegzegéták tudományos együttműködéséig. Ezek a közös tanulmányozások akkor lesznek ökumenikus értékűek, ha a hiten alapulnak s azt táplálják. A résztvevők gyakran tapasztalják majd a hitbéli tanítások, az alkalmazások és az értelmezések eltéréseit is.

Hasznos, ha a katolikusok olyan szentírás kiadást használnak, amely felhívja a figyelmet a katolikus tanítás szempontjából fontos helyekre. A tapasztalt nehézségek és eltérések miatt semmiképpen ne érezzenek gátlást. Sőt, ezek ellenére vegyék észre, milyen közel állunk egymáshoz a többi keresztényekkel a Szentírás értelmezésében. Becsüljék azt a fényt, amelyet a különböző egyházak hagyományai és tapasztalatai vetnek a Biblia egyes helyeire. Legyenek készek a vitatott helyeknek a Szentírás más helyeiből kiinduló új megközelítésére. Fedezzék fel Isten Szavának a többi keresztényekkel közösen átélt mai helyzetünkre vonatkozó értelmét. Örömmel fogják érezni annak egyesítő erejét is. (Bull. *Dei Verbum* 4/93)

Gyürki László

Mária sírja Jeruzsálemben vagy Efezusban?

A szentföldi zarándok meglátogatja a Jozafát völgyében Mária sírját, amely egészen közel van a Getszemáni kerthez. A törökországi turista megcsodálja Efezus romjait. Megmutatják neki a „Kettős templom” maradványait, majd kiviszik egy szép erdős vidékre „Mária házához”. Az idegenvezető elmondja, hogy itt élt a Boldogságos Szűz Szent János apostollal és itt fejezte be földi életét... Jogos a kérdés: hol élhette le Mária utolsó éveit, és hol temették el?

Az Újszövetség könyvei nem szólnak Mária haláláról és sírjáról. Ezen nem is csodálkozhatunk, mert az evangéliumok nem Jézus életéről számolnak be, még kevésbé Máriaéről. A népi jámborság azonban szerette volna kitölteni ezt a hiányt. Ezt tették az ún. „apokrif írások”, amelyeket az Egyház nem vett fel szent könyvei közé. Ezek az írások beszélnek azokról az eseményekről, amelyeket az evangéliumokban nem találunk: Jézus gyermekségének eseményeiről, és – többek között – Mária elszenderüléséről is. Régebben az apokrif iratokat bizonyos lenézéssel kezelték. Ma sokkal inkább értékelik őket, mert fölfedezhető bennük az ősegyház gondolkodása, a zsidó-keresztény közösségek élete, és sokszor értékes archeológiai adatokat is találunk bennük.

A Mária elszenderüléséről szóló apokrif irat eredete visszanyúlik a jeruzsálemi zsidó-keresztény közösség idejére. Egyik fontos eleme az, hogy palesztínai eredetű. A másik jellegzetessége pedig az, hogy a különböző fordítások mind megegyeznek abban, hogy Mária sírját a Jozafát völgybe helyezik. A szír fordítás töredékei részletesen leírják a hármass barlangot. Ezt a leírást tökéletesen igazolta az archeológia: B. Bagatti ferences régész ásatásokat végzett Mária sírjánál 1955-ben, amikor egy felhőszakadás következtében árvíz öntötte el a barlangot.

Az apokrif irat nagyon ismert volt és több nyelvre lefordították. A Kalkedoni zsinaton 451-ben Markianosz császár és felesége, Pulcheria a Boldogságos Szűz tiszteletére építendő konstantinápolyi templom számára ereklyét kért Juvenalisz jeruzsálemi püspöktől. Juvenalisz válaszában az apokrif irat adatait ismétli, s ő maga is templomot építtet 453-458 között a Szent Szűz tiszteletére a Jozafát völgyében. Ez is bizonyítja, hogy elterjedt vélemény volt: **Mária elszenderülése Jeruzsálemben történt.**

Egyeseknek problémát jelent, hogy a régi zarándokok közül igen sokan nem szólnak erről a hagyományról. A Bordeaux-i zarándok, Cézareai Euszébiosz, Epifániosz, és főképpen Szent Jeromos hallgat róla. De ugyanezt az efezusi tartózkodásról is elmondhatjuk. A hallgatás oka elsősorban az, hogy a zsidó-keresztény eredetű szentélyekről nem beszélnek ebben az időben. Szent Jeromos nem tesz említést a názáreti szentélyről sem. Szent Epifániosz azt írja, hogy Szent János Efezusba ment, de azt már nem említi, hogy a Szent Szűzet is magával vitte volna. Ezenkívül Efezusról, Mária ottani sírjáról semmi említés sincs a régi írásokban. Nem szól róla sem Egeria zarándok, sem Euszébiosz írása. Egeria naplójában mindent részletesen följegyez, de Efezusban csak Szent János „martírionját” [vértanú-emlékhelyét] említi meg.

Honnan ered Szűz Mária efezusi sírjának népszerűsége? Két okot hozhatunk fel. Az egyik az evangéliumban gyökerezik. Jézus a kereszten Szent Jánosra bízta édesanyját (Jn 19,26-27). Szent János a hagyomány szerint Efezusban élt és ott is halt meg. Akkor talán Máriát is magával vitte Efezusba... A másik pedig Emmerich Katalin, Szűz Mária élete c. könyve, amelyet Brentano Kelemen készített, s 1851-ben jelent meg német nyelven. Ebben leírja a legapróbb részletig a helyet és az utat a házhoz, ahol Szűz Mária lakott.

Szent János Efezusban élt és halt meg, itt írta az evangéliumot, ő alapította Kisázsia egyházait, és ő kormányozta őket. Az efezusi ökömenikus zsinat 431. június 23-án értesíti Konstantinápolyt püspökének, Nesztóriosznak elítéléséről. Külön kieme-

li, hogy Efezus szoros kapcsolatban van a teológus Szent Jánossal és a Szűz Istenanyjával, Máriával.

A régi Efezus ma hatalmas rommező. Legfontosabb emléke számunkra az Ayasoluk-dombon *Szent János sírja*, Efezus városának legértékesebb korakeresztény építészeti emléke. Szent János sírját halála után azonnal, már 100 körül tisztelték. Először csak egyszerű emlékhely, a 2. században falazott sírkamra, a 4. században pedig templom emelkedett fölötte. Jusztiniánusz császár hatalmas kupolás bazilikát épített a régi templom helyére. Az épület maga a földalatti kripta az apostol sírjával. A szentélyt a mohamedánok imaházzá alakították át, végül föld-rengés végzett vele. Egy részét ma művészi szakértelemmel helyreállították.

A pogány Efezus meghódítása Krisztus számára Pál apostol háromévi szívós munkájával történt. Az apostol halála után Timóteus, majd őutána Szent János szervezte innen az összes kisázsiai egyházközségeket, és védte őket a hitet veszélyeztető áramlatokkal szemben.

Szűz Mária tiszteletete is rendkívül kiemelkedő volt Efezusban. A közösség mindig különös tisztelettel ragaszkodott Jézus anyjához. A 4. században a város templomát Szűz Mária tiszteletére szentelték. Ez volt a világ első Mária nevet viselő temploma. Rómában csak az 5. században épült Mária templom, a Santa Maria Maggiore, Jeruzsálemben pedig 530-ban építették az első Mária templomot.

Az efezusi Mária templom világhírű lett a *431-es efezusi zsinat* révén. 431 pünkösdjén a világegyház 290 püspöke gyűlt itt össze, hogy megtárgyalják, milyen méltóság illeti meg Szűz Máriát. Nesztóriosz konstantinápolyi pátriárka szerint Szűz Mária csak Jézus emberi természetének anyja, ezért csak „Krisztus-szülőnek” szabad nevezni. A zsinat viszont kimondta, hogy Szűz Mária valóságos istenanya, nem az isteni természeté önmagában, hanem a megtestesült Ige anyja, ez magába foglalja az emberi természetet is. Mária valóban „theotokosz” – istenszülő, istenanya. A hívők felkészülten várták a tanácskozás eredményét. Amikor az eredményt kihirdették, határtalan volt az öröm.

A város fényárba öltözött, a püspököket pedig fáklyás menetben kísérték haza. Első ízben csendült fel az imádság: Istenszülo Szűz Mária, Istennek szent Anyja, könyörögi érettünk!

Az efezusi Mária templom ma romokban hever. Az egykori zsinati templom romjainál a török kormány meghívására, néhány nappal a II. Vatikáni zsinat kezdete előtt, pápai küldöttség istentiszteletet tartott, hogy ezen a szent helyen Isten áldását kérje a kezdődő nagy munkához.

A mai Mária szentély – a **Meryem Ana** [= Mária anya] – eredete Emmerich Katalin írására vezethető vissza, aki Efezusba helyezi Mária sírját. Önmagában is vitatott, hogy ezeknek a magánkinyilatkoztatásoknak milyen hitelt adunk. (Érdekesség kedvéért megemlíjtük a svéd Szent Brigitta látomását. Jeruzsálemben a Jozafát völgyében Mária sírjánál imádkozott, amikor megjelent neki a Szűzanya és azt mondta: halálom után ebbe a sírba helyeztek, ahonnan az égbe vitettem...) Mindenesetre érdekes elolvasni Emmerich Katalin látomását Mária haláláról. Ebben megtalálható a Mária elszenderüléséről szóló apokrif irat minden eleme, csupán egyetlen változtatás van benne a sír helyével kapcsolatban... Ezért föltehető a kérdés: ismerte-e a látók (vagy Brentano Kelemen) az apokrif írást?

Emmerich Katalin leírása alapján indult el Julien Gouyet francia pap, majd Henry Jung két társával, hogy felkutassa ezt a helyet. 1891-ben találtak egy forrást, majd tíz lépésre egy régi épület romjait. Úgy érezték, hogy ennek jellegzetességei emlékeztetnek Emmerich Katalin leírására. Ez a hely Efezustól délre a Panaya Kapulu éven ismert vidéken van. (Panaya az Istennya görög kifejezés eltörökösödött formája, Kapule pedig ajtót, házat jelent.) A helyet igyekeztek archeológiailag is feltárni. Az épületmaradványok alapjai az első századból valók, a felépítmények viszont bizánci eredetűek. Konstantin és Jusztinián korából való érmék kerültek elő. Az új szentélyhez, amely akkor még csupán rom volt, hamar elindultak a zarándoklatok. Szerény eszközökkel kezdték el a romok szépítését. 1896-ban bronz szobrot állítottak a szentély elé. Az 1914-es év gyors véget vetett a zarándoklatoknak. A vidék hadi terület lett. Szűz Mária

mennybevétele dogmájának kihirdetése alkalmával – 1950. november 1. – zarándoklatot szerveztek Panaya Kapuluba. A következő évben pedig megépítették az utat Szeldzsukból a hegyen át Panaya Kapuluba, amelyet „Mária útjának” neveztek el. A »Csalogány« hegy „Mária hegy” »Panaya Kapulu« pedig „Meryem Ana” lett. Azóta több csodás gyógyulás is történt a kápolnánál, és újra megindultak a zarándoklatok.

Ezek után *hol van Mária sírja?* Egészen biztosan Jeruzsálemben. Magának Emmerich Katalinnak a leírásából is világos, hogy Mária nem járhatott Efezusban. Olvassuk el Brentano Kelemen írását: „Az Istenanya Krisztus mennybemenetele után három évig Sionon élt (az utolsó vacsora termének előterében), három évig Betániában, majd kilenc évig Efezusban, ahova Szent János vitte... Efezus mellett felépítette az Istenanya házát, mielőtt még odavitte. Amikor Mária ott letelepedett, már több keresztény család élt azon a környéken...” Szűz Mária életének utolsó éveit Brentano így írja le Emmerich Katalin elbeszélése szerint: „Az Istenanya Jézus mennybemenetele után még 14 évig és két hónapig élt. 23 nap híján 64 éves volt”. Szerinte Szűz Mária az Efezus melletti házban halt meg, a keresztút sírbarlangjában temették el és onnan vétetett a mennybe.

Ha elfogadjuk Szűz Mária életkorának adatait, akkor elszenderedésének ideje mostani időszámításunk szerint Kr.u. 44. Ebben az időben kezdte meg missziós tevékenységét Szent Pál. Ez így igaz, de majdnem tíz év múlva érkezett csak Efezusba... S csak Szent Pál halála után jött Szent János Efezusba, Mária elszenderedése után legkorábban 25-30 év múlva. Így még Emmerich Katalin adatai szerint sem járhatott a Szűzanya Efezusban.

Efezusnak viszont – amint láttuk – elég jogcíme van arra, hogy ott a Szűzanyát különösképpen is tiszteljék. Évenként kb. százezer zarándok keresi fel a Meryem Anát. A kis szentély népeket és vallásokat összekötő központ. Törökországi útján felkereste II. János Pál pápa is.

Nem akarjuk Jézust hideg jászolban fogadni – mégis sokszor szívünk az, amely kemény és hideg hely lenne az Istengyermek számára. Úgy szeretnénk Őt a szívünkbe fogadni, hogy az tele legyen szeretettel és alázattal. Azt szeretnénk, ha tiszta és szeplőtelen szívünkben születhetne meg Jézus!

Jézus azért jön el a világba, hogy mindenkinek elmondhassa: az Isten maga a szeretet. Ő nagyon szeret téged is. És azt szeretné, ha mi is úgy szeretnénk egymást, ahogyan Ő szeret minket. Szeressétek Őt! Hogyan szerette Őt az Atya? Nekünk ajándékozta. Hogyan szeretett Jézus minket? Megosztotta velünk az életét, mindent odaadta, amije csak volt, nekem is, neked is. Szeretetből halt meg értünk a kereszten. Amikor feltekintünk a keresztre, szeretetének nagyságát, ha pedig a jászolra nézünk, szeretetének gyöngédségét, szelídségét érthetjük meg, amellyel minden családot szeret. Jézus azért jött közénk, hogy Isten szeretetének gyöngéd vonását megmutassa: „Neveden szólítottalak: az enyém vagy” (Iz 43, 1).

(Teréz anya)

Nálad

Olyan jó meleg fészekben megülni,
Szárnyaid alá húzódni kicsit,
Gyermekké válva hagyni, hogy szeress.
Valóban, a Te igád édes, a Te terhed könnyű.

Bár soha ne vennék más terhet magamra.

Hava

INNEN - ONNAN

Budapest – Biblikus profesz-szorok értekezlete A magyar katolikus biblikus tanárok 1995. okt. 23-án – Rózsa Huba és Tarjányi Béla budapesti professzorok kezdeményezésére – megtartották első szakmai értekezletüket a Szent Jeromos Bibliatársulat budapesti helyiségeiben. Az értekezleten megvitatták a legújabb külföldi biblikus irodalom kiemelkedő alkotásait, és ismertették egymással saját kutatási területüket és eredményeiket.

A kitűnő hangulatú, sikeres és hasznos összejövetel után elhatározták, hogy a továbbiakban évente két alkalommal tartanak ehhez hasonló szakmai megbeszélést.

Izrael – Régészeti újdonságok A *Tel Dan*-ban, az egykori Dán városában régóta folyó ásátások eredményei ma már megtekinthetők. Az egykori város falait 7 m magasságig felépítették, és megcsodálhatjuk mind Lais, mind Dán város jó állapotban feltárt kapuját. (Holyland 9/1995)

Kafarnaumban a híres zsinagóga közelében, az 500-as évek közepén épült nyolcszögű bazilika romjai alatt már 1968-ban sikerült

feltárni egy K.r.e. 1. században épített lakóház maradványait. Az ennek falába karcolt görög, szír és héber nyelvű feliratok – közöttük „Péter” neve – tanúsítják, hogy a házat az 1-2. században keresztény templomként is használták. Ma már a zarándokok is megtekinthetik „Simon Péter házát” és a környező utcák egy részét, amelyekben Jézus is járt. (Holyland 9/1995, felhasználva „Gyürki L.: A Biblia földjén” adatait is.)

A rockzene és a Biblia – „Vajon ugyanúgy nézel ki majd és felismersz-e engem, ha a mennyben találkozunk?” - hangzik fel Eric Clapton, a néhai Cream együttes frontemberének „Tears in Heaven” (Könnyek a mennyben) című szomorú, melankólikus dalában, amelyet saját családi tragédiája ihletett. 1991. április 20-án Clapton öt éves kislánya, Connor játék közben kizuhant New York-i lakásuk ablakából, egy toronyház 53. emeletéről és azonnal szörnyet halt. A híres énekes-gitáros édesapát sokkos állapotban vitték a kórházba, fél éven keresztül szinte senkivel nem beszélt, míg önkéntes visszavonulásából a fenti dallal lépett ismét nyilvánosság elé. Claptont ugyanaz a

kérdés foglalkoztatta, mint Szent Pál apostolt az 1 Kor 15,12-20 verseiben: Vajon viszontlátjuk-e hozzátartozóinkat a mennyben? „Az ajtó mögött – ebben biztos vagyok – béke honol, és nincsenek már könnyek” - énekli dalában Clapton. A Szentírást gyakran olvasó ember itt a Jel 7,17 és 21,4 verseire is gondol: „...az Isten pedig letöröl a szemükről minden könnyet.”

Az európaszerte ismert „Top 1000 XL” c. rádióműsornak – amely az év legnagyobb slágerszámait gyűjti össze – 1994-es listájáról például legalább 40 dal merít témájában vagy szövegében bibliai helyekről. Alljon itt néhány példa: Mt 7,7.8 – Bob Dylan, Randy Crawford és Gun’s n’Roses „Kopogtatva az ég ajtaján” c. dalában; Jn 1,14 – Barclay James Harvest „Himnusz”-ában; 1 Ján 3,2 és Róm 8,19 az U2 együttes „Még mindig nem találtam meg azt, amire vágyom” c. számában; Lk 15,20 – Peter Gabriel „Az irgalom utcája” c. dalában.

A Biblia és a keresztény hit sosem volt tabu sem a rock-, sem a pop-, de a blues-zenében sem. A legkorábbi sztárok szinte kivétel nélkül az amerikai szabadegyházak kórusaiból kerültek ki. Buddy Holly, Little Richard, Chuck

Berry, Elvis Presley vagy Jerry Lee Lewis első dalai félreismerhetetlenül magukon viselik egyházaik istentiszteleti formáit és nyelvezetét. Nem szabad azonban szem elől téveszteni, hogy elsősorban eladható szórakoztató zenét akartak alkotni, s nem pedig a Szentírás üzenetét „népszerűsíteni” vagy „hirdetni”. Jelentőségük mégsem becsülhető le, mivel rajongóik nagy része sokszor ezeken a számokon keresztül találkozik először a Bibliával, és talán éppen azért veszi ezután komolyan, és kezdi el forgatni maga is, mert „körülrajongott” sztárja is olvasta azt valamikor. (*Bibelreport 3/95*)

Mannheim (Németország) – „*A Biblia kirakatablakai. Plasztikus gondolatok.*” Ezzel a találó, de egyben furcsa címmel állította ki kilenc diorámáját Gerhardt Oster-tag a mannheimi egyetemen. Az egyik például a „Feketén fehéren” címet kapta. Négy rendezői szék áll egy felnagyított sakktáblán. Közülük három fekete színű. A fekete székekben fehér kirakati bábu ül – fekete ruhába fölöltözött. Valódi arcukat egy-egy fekete-fehér színű fotó takarja el, mindegyiken más és más ember arcképe. További portrék hevernek lenn a földön is, a bábuk lába előtt és között. A fehér színű ren-

dezői szék előtt, – amely üresen áll, – egy tükör is fekszik, amelybe senki nem néz bele. „Első látásra semmit sem értettem” - vallja az egyik egyetemista látogató. „Aztán felfedeztem az egyik bábu lába előtt egy piros színű papíron a Szentírás egyik mondatát: »Az ember a külsőt nézi, az Úr azonban a szívet« (1 Sám 16,7c). És elgondolkoztam. Megértettem, hogy a fehér szék Isten nagyszerű tervét szimbolizálja, aki átengedi nekünk életünk »rendezését«. Azt is felismertem, hogy – bár nem szükségszerű, nem Isten akarta dolog, – mi mégis sokszor álarcot hordunk.”

A kiállítás másik döbbenetes erejű kompozíciója „A tékozló fiú” triptichonja. E hármás diorámát is a fekete fehér szín uralja. Az elsőt a kirakati bábu éppen az ingét – régi életét veszi le, hogy átadja magát a lüktető, új életnek, amelyet vibráló neonfényekkel fejez ki a művész. A második kompozíció a világ „kínálatát” hangsúlyozza. A hatást tarka, szebbnél-szebb újságok és reklámok özönével éri el alkotója. A bőség kínálata az ember tanácstalanságára tereli a figyelmet, aki nem tudja, mit és mikor válasszon. Az újságok között szerényen húzódik meg egy bibliai idézet: „Akik meghallják Isten Fia szavát, azok

élni fognak” (Jn 5,25). A dioráma harmadik táblája megterített asztalt mutat, amely Isten meghívását szimbolizálja mindannyiunk számára. Az asztalon kenyér és bor, felette neonfényes ingaóra, amely figyelmezteti a szemlélőt: „...minden készen van, jöjjetek a mennyegzőre” (Mt 22,4b).

Helyszűke miatt aligha vállalkozhatunk a kiállítás teljes bemutatására. Ezért inkább a látogatók véleményét foglaljuk össze röviden. A legszélsőségsébb bírálatot egy idősebb asszony fogalmazta meg, aki szerint e diorámák a „vég kezdetét” jelentik. A látogatók kilencven százalékának azonban tetszik a modern hangvétel, és szívesen gondolkoznak tovább egy-egy kompozíció mondanivalóján, amelyhez maga a művész is örömet áll rendelkezésre. Az ősbemutató óta több egyetem és egyházközség adott helyet a kiállításnak, sőt 1996-ban három hónapig Erfurtban is látható lesz. (*Bibelreport* 3/95)

Kancevci (Szlovénia) – Biblikus-lelkipásztori találkozó 1995 szeptemberében a Közép-európai Bibliatársulatok Munkaközössége Szlovéniában, a festői szépségű Kancevci-ben jött össze néhány napra. Litvániából, Csehországból, Lengyelországból, Magyaro-

szágról, Szlovákiából, Horvátországból, Belgiumból, Hollandiából, Ausztriából, Németországból és Svájcból összesen 27 küldött találkozott, hogy kölcsönösen megosszák egymással a biblikus-lelkipásztori munkában szerzett legutóbbi tapasztalataikat. A tanácskozás egyben előkészület is volt a Katolikus Bibliaszövetség 5. Világkongresszusára, amelyet 1996. júliusában Hong Kongban tartanak. Eredeti tervek szerint a találkozóra Horvátországban került volna sor. A nyár végén kiújult harcok miatt azonban a helyszínt Szlovéniába kellett áthelyezni.

A beszámolókból kiderült, hogy az egyes országokban a bibliaapostoli munka különböző mértékben és különböző intenzitással valósul meg. Szinte mindenütt nagy az igény tudományos alaposságú és a lelkipásztori élet igényeit is figyelembe vevő szentírás-magyarázatokra. Nagy feladat hárul a médiákra a Szentírás megismertetésében, a Litván Rádió például minden nap egy szentírási szöveggel és annak magyarázatával kezd adását. A rendszerváltozást átélte országokban jól megfigyelhető a helyi ka-

tolikus könyvkiadók növekvő jelentősége. (*KBF-Info*)

Ljubljana (Szlovénia) – Nemzetközi szimpózium a Szentírás magyarázatáról Az új szlovén bibliafordítás 1996. szeptemberére tervezett megjelenésével egyidőben háromnapos nemzetközi tudományos tanácskozást rendeznek a *Szentírás magyarázata* címmel (1996. szeptember 18-20.). A világ számos országából érkező szentírásstudósok több témát fejtenek ki előadásaikban. Egyrészt beszélnek arról, hogy a Bibliának milyen értelmezése valósult meg az első fordításokban (Szeptuaginta, targumok, Vulgáta), majd ugyanezen szempont alapján a szláv nyelvekre történt fordításokat veszik bonckés alá. Végül pedig azt vizsgálják meg, milyen hatást gyakorolt a Szentírás a szlovén kultúrára: a nemzeti irodalomra, a képzőművészetre és a zenére. Ez utóbbi témakört szemléltetik majd a könyvtárak és a Ljubljana-i Nemzeti Galéria időszaki kiállításai. Számos koncert ad helyet a bibliai ihletésű zenének, többek között a cseh Petr Eben zenedarabjának ősbemutatóját is erre az alkalomra tervezik. (*KBF-Info*)

OLVASÓINK KÉRDEZIK

Kérdéseinkre Dr. Gyürki László professzor válaszol

✎ **Kérdés:** A Szám 22,22-ben (Sz.I.T. fordítása) Isten azért haragudott meg Bileámra, mert elindult Bálákhoz. Előtte viszont (Szám 22,20) maga Isten mondta Bileámnak, hogy menjen el. Mivel magyarázható ez?

Válasz: A 22. vers látszólag ellentétben van a 20. verssel, ahol Isten engedélyt ad Bileámnak az utazásra. A magyarázat: ez az engedély csak feltételes volt. Bileám elmehet Bálákhoz, de csak azt mondhatja, amit majd Isten parancsol neki. Bileám örömmel ragadja meg az utazás lehetőségét, mert reméli, hogy így megkapja Báláktól az ígért jutalmat. A feltételt viszont nem vette figyelembe. Remélte, hogy talán megváltozik a feltétel.

Isten ismeri az ember gondolatait és szándékát is, látta Bileám kétszínűségét. Ezért adta értésére, hogy nem veheti a dolgot könnyelműen.

✎ **Kérdés:** Nem egészen világos a MTörv 15,1–2-ben leírt rendelkezés. A „szombatévben” végleg elengedték a kölcsönök visszafizetését, vagy csak egy év haladékat adtak? (A szöveg szerint a hitelező „engedje el a kölcsönt”; másrészt a „haladék” kifejezés is többször szerepel.)

Válasz: Minden hetedik év az elengedés éve. Ez nem lehetett ok arra, hogy a hitelezők ezzel előre számolva egyáltalán ne adjanak kölcsön. Az egyéni szolgálat hetedik éve hozta meg a héber szolgának a szabadságot, sőt gazdájának bőkezűen meg kellett ajándékoznia a fölszabadult rabszolgát.

Az elengedés azt jelentette, hogy a földet nem volt szabad bevetni, másrészt pedig a kölcsönt el kellett engedni. A kommentárok megjegyzik, hogy ez a törvény a földművelő társadalom számára készült, ahol minden családnak megvolt a maga gazdasága. Kölcsönt csak szerencsétlenségnél vagy rendkívüli esetben vettek fel, s ez inkább jótékonyág volt és nem üzlet.

Mіндеz megváltozott, amikor a gazdasági élet bonyolultabb lett, és kereskedéssel kezdtek foglalkozni. Az üzleti életben felvett kölcsönt nem kellett erre a törvényre hivatkozva elengedni. A későbbi gyakorlat szerint a hitelező biztosíthatta követelését, ha azt bejelentette a törvényszék előtt az elengedés évének megkezdése előtt. [A szombatév tartamára átruházta követelését a törvényszékre, utána pedig visszavette és behajtotta. A Szerk.]

☞ Kérdés: Hogy értendő a Lev 27,29-ben szereplő előírás: akit „átok terhe alatt felajánlottak”, annak meg kell halnia?

Válasz: Itt arról a személyről van szó, akire a hatalom legfelsőbb birtoklója (a fejedelem vagy a király) rendkívüli időben (háboruban vagy más különleges alkalommal) kimondta az „átkot”, vagyis a „cherem”-et, amely megsemmisítést és kivégzést is jelentett.

Erről olvashatunk Józsué könyvében (7,17), a Számok könyvében (21,2) és másutt is. Ez állt a rendes bíróság által halálra ítéltre is. A halálra ítélt embert vagy a „cherem”-mel sújtottat nem lehetett kiváltani, meg kellett halnia.

Megjegyzendő, hogy az egyes ember nem gyakorolhatott ilyen „átkot”. Ugyancsak tilos volt az emberáldozat és a rabszolga megölése is (vö.: MTörv 12,31; Kiv 21,20).

Balthazár Zsolt:

Ötödik evangélium

A két fiú (vö. Mt 21,28-32)

Amikor Jézus egyszer arról beszélt, hogy nem elég beszélni a szeretetről, hanem azt tenni is kell, a hallgatóságból valaki felháborodottan megszólalt: “Mit akarsz még tőlünk, akik hittel hallgatunk téged?”

Jézus végignézett a sokaságon, és látva, hogy a közbeszólónak adnak igazat, beszélni kezdett:

„Egy faluban élt egy magányos öregember, akinek két fia volt. Nehezen látta már el magát, de nem akart senkinek sem a terhére lenni, ezért nem költözött egyik fiához sem. A szociális ottontól meg valahogy nagyon félt. A fiai meg-meglátogatták, de ahogy beesteledt, mentek vissza a városba.

Közeledett a tél, és az öreg írt az idősebbnek, hogy jöjjön már le hozzá Karácsonyra, töltsék együtt az ünnepet. A fia megígérte, de Szenteste csak a távirat jött, hogy így meg úgy. Az öreg így még magányosabbnak érezte magát, mint a korábbi Karácsonyokon. Jött a tavasz, a nyár, az ősz, és ismét közeledett a Karácsony. Az öregember most a másik fiának írt. Nehezére esett kérni, dehát a magány még nehezebbnek tűnt számára. A kisebbik fiú szinte azonnal válaszolt. Megírta, hogy nem tud jönni, és azt is, hogy miért nem. De aztán a Karácsony előtti délután, sötétedéskor egyszerűen csak beállított.

Nos – emelte fel Jézus a hangját –, végülis ti melyik fiúhoz szeretnétek inkább hasonlítani?”

Társulatunk életéből

Társulatunk 1995. szept. 30-án, Szent Jeromos ünnepén tartotta **1995. évi rendes közgyűlését** (immár a Teréz körüti előadótérben). Ezen budapesti tagjainkon kívül több vidéki tagtársunk is résztvett. Az összejövetel szentmisével kezdődött, majd a hivatalos rész (pénzügyi beszámoló elfogadása) után *Tarjányi Béla* ügyvezető elnök és a központ munkatársai számoltak be az elmúlt év munkájáról.

A budapesti **Jeromos esték** keretében október 11-én *Ipoly Ottó* biblikus professzor Izrael pusztai vándorlásának bibliai leírásából emelte ki a legfőbb teológiai mondanivalókat, aktualizálva azokat saját mai helyzetünkre és életünkre is. November 8-án *Kocsis Imre* egri biblikus professzor a Lukács evangélium teológiájának fő vonásait mutatta be (Jézus a Messiás, az Atya Fia, az Üdvözítő, a tanítványok Ura), nagy mértékben segítve az „ismert” Újszövetség mélyebb megértését. December 13-án *Blanckenstein Miklós* érseki helynök, az OLI igazgatója »A Biblia a lelkipásztorkodásban« címmel tartott előadásában áttekintette a biblikus pasztoráció egész területét és feladatait, kiemelve a felnőttoktatás és a közösségalkotás fontosságát.

A következő időszak *Jeromos estéinek* témái (mindig a hónap második szerdáján 18 órakor): január 10-én *Jelenits István* piarista házfőnök atya »Néhány Lukács perikópa« címmel tart előadást, február 7-én *Tarjányi Béla* »Az Újszövetség teológiája« címmel, március 13-án pedig *Nemeshegyi Péter* jezsuita atya lesz a vendégünk, aki »A Szentírás Japánban« témáról tart előadást.

Társulatunk **pécsi összejövetelei** (a Szent István téri Zárda-tplom hittantermében): *felnőtteknek* minden hó 3. hétfőjén 18 órakor, *ifjúsági bibliaóra* minden hétfőn 17 órakor.

A **Kalocsa-Kecskeméti Főegyházmegye** déli területén öt helyen (Baján, Borotán, Csávolyban, Mélykúton és Rémen) működik összesen 6 bibliacsoport felnőttek részvételével. A csoportok hetente találkoznak, és közösen olvassák ill. beszélnek meg a Biblia szövegeit. A hangsúly a Bibliát közösen olvasó közössé-

Társulatunk

gek megteremtésén van. A csoportok vezetői egy további közösséget alkotnak; ebbe olyan tagokat is hívnak, akik a jövőben szeretnének bibliacsoportot vezetni. Ez a közösség 1-2 havonta találkozik, közösen olvassák a Bibliát és megbeszélik a bibliaóra-vezetés aktuális problémáit, tapasztalatait. Az immár több mint egy éve kezdett munka *Binszki József* kalocsa-kecskeméti koordinátorunk vezetése mellett *Arnold Fülöp* diákonus fáradozásai eredményeként folyik, aki a vezetők csoportjának munkáját is irányítja.

Társulatunk **győregyházmegyei csoportja** az idén a mosonmagyaróvári Piarista kápolnában ünnepelte a Szentírás-vasárnapot. *Wolf Pál Péter* atya bevezető előadása után a hittanos csoportok vetélkedőjét tartották meg; a 3 első helyezett könyvjutalomban részesült. A verseny alatt mód volt a „Jézus csodái” gyermekrajz-pályázaton résztvett képek megtekintésére. Az ünnepség szentmisével zárult.

A mosonmagyaróvári Piarista Általános Iskolában Biblia szakkör alakult, *Fittlerné Kiss Anna* könyvtáros és *Salamon Gézáné* hittanár (tagtársaink) vezetésével. A szakkör alsó tagozata az Ószövetséggel, a felső tagozat az Újszövetséggel foglalkozik. Emellett a Szentírásról szóló énekeket tanulnak, kizsoltósmáznak, és Karácsonyra gurmázással, bábozással készültek.

Társulatunk **győri csoportjának** októberi összejövetelén *Wolf Pál Péter* atya a szentírásolvasás céljáról és módjáról tartott előadást, és beszámolt a Társulat központi eseményeiről (5 éves jubileum, közgyűlés), valamint a Mosonmagyaróvárott rendezett szentírásvasárnap ünnepségről. Novemberben a »halál« volt a téma, a Biblia alapján (video-vetítéssel), decemberben pedig az Advent.

Az egyházmegye *Jeromos-köreinek* következő témája (Győrött, Mosonmagyaróvárott, Sopronban és Jánossomorján egyaránt): Szükség van-e Mária-tiszteletre az Egyházban? (Mai egyházi gyakorlatunk alapjai a Szentírásban, a szentek életében és tanításában, ősi hagyományainkban.)

Csörötneken (szombath. egyházm.) az *Örök Ige temploma* immár 10 éve hirdeti a kinyilatkoztatás örömhírét. A templomszentelés évfordulóját a Szentírás vasárnapján ünnepelték.

»**Szűz Mária a Bibliában**« témában **rajzpályázat**ot hirdet a Szent Jeromos Bibliatársulat Győregyházmegyei Alközpontja és a Mosonmagyaróvári Piarista Általános Iskola és Gimnázium. A pályázat technikája szabadon választható (festés, ceruzarajz, zsírkréta, pasztell, monotypia, linómetszet, stb.). A képek mérete A2-nél ne legyen nagyobb, az alkotásokat paszpartu-ra (paspertous-ra) kérjük elkészíteni. Beadási határidő: 1996. április 15. A beküldött alkotásokat májusban mutatjuk be.

Három kategóriában 3-3 helyezettet díjazunk. (I. alsós: 6-10 év; II. felsős: 10-14 év; III. középiskolások: 14-18 év.) A pályázók egy hetes (szaktanár vezette) nyári alkotótábor keretében tovább szépítik a hangsúlyigeti iskolakápolnát. A pályamunkák hátoldalán kérjük feltüntetni a készítő nevét, korcsoportját, iskoláját és iskolája címét. Az alkotásokat az alábbi címre kérjük elküldeni: Piarista Ált. Isk. és Gimnázium, 9200 Mosonmagyaróvár, Fő u. 4. (Pályi Gábor Sch.P. igazgató atya)

Tagságunk egy kis csoportja minden második héten [az év páros péntekjein du. 5-6-ig a Bibliaközpontban] **imaórárt tart**, hogy Isten áldását kivesdje munkánkhoz, és imáiba foglalja minden egyes társulati Tagunk, Jötevőnk és Olvasónk személyes problémáit, gondjait. Kérjük, a távolból is kapcsolódjanak be ebbe a közös imába (ld. imánkat a köv. oldalon).

A szentségimádások időpontja és az elmélkedések témája 1996. Húsvétig: január 12: Lk 2,39–52; január 26: Lk 10,1–9; február 2: Lk 2,36–38 (Gyertyaszentelő); február 16: Lk 3,1–6; március 1: Lk 3,7–14; (nagybőjti idő); március 15: Lk 3,15–20; március 29: Lk 22,7–18 (Nagyhét előtti péntek); április 12: Lk 24,13–27 (Feltámadás!).

A közös ima erejét Társulatunk életében kézzelfoghatóan tapasztaljuk. Az alakulás óta eltelt idő alatt óvatos reményeinket messze túlhaladva sok segítséget kaptunk, és sok mindent tehattünk a Szentírás-központú keresztény élet terjedése, fejlődése érdekében.

*Az a **támogató együttműködés**, amely megnyilvánul Társulatunk Tagjai és füzetünk Olvasói részéről levelek, javaslatok, kritikák, kétkézi segítség, ima, tagdíj, adomány és még sok más formában, igen nagy örömmel tölt el, és ezúton is szeretném mindezt a magam és mindannyiunk nevében ismételten szívből megköszönni!*

Tarjányi Béla

Társulatunk imája:

Uram Jézus, segíts, hogy Téged sugározzalak, amerre járok.
Hasd át egész valómat lelkeddel és életeddel.
Áraszd el lelkemet, hogy többé már ne én legyek,
hanem egész valóm Téged sugározzon.
Te ragyogj rajtam kersztül másokra,
és engedd, hogy egész életem a Te sugárzásod legyen.
Érezze ezt meg mindenki, aki a közelembbe kerül.
Érezzék meg jelenlétedet lelkemben.
Többé már ne engem lássanak, hanem egyedül Téged.
Uram, Jézus, maradj velem, és akkor én is világítani fogok.
Hadd legyek fényed mások felé.
Jézusom, ez a világosság egyedül a Tiéd,
semmi nem az enyém.
Te vagy az, aki bennem másokra ráragyogsz.
Így dicsérjelek Téged, ne csak szavakkal,
hanem példámmal, tetteimmel, tetteim erejével,
hogy szívem Feléd áradó szeretetének teljessége
tanúsítsa bennem jelenlétedet. Amen.

Uram tégy engem a Te békéd eszközévé, hogy
ahol gyűlölet lakik, oda szeretetet vigyek,
ahol sértés, oda a megbocsátás szellemét,
ahol egyenletlenség, oda egyetértést,
ahol tévedés, oda igazságot,
ahol kétely, oda hitet,
ahol kétségbeesés, oda reményt,
ahol árnyék, oda fényt,
ahol szomorúság, oda örömet.
Uram, add, hogy inkább én igyekezzem vigasztalni,
mint hogy vigaszra várjak;
inkább én törekedjem megértésre,
mint hogy megértést óhajtsak;
inkább én szeressek,
mint hogy szeretetet igényeljek;
mert önmagunkat elfelejtve találjuk meg magunkat,
ha megbocsátunk, akkor nyerünk bocsánatot,
ha meghalunk, akkor ébredünk az örök életre. Amen.

Imacsoportunk kérése tagtársainkhoz: mondjuk el ezt az imát mindannyian naponta (a Bibliaközpontban a szentségimádásainkon is elhangzik).

Gyűrű Géza: Kiáltás a zsebbibliáért*Levél*

Örömet és bátorítást jelentett számomra, hogy a Szent Jeromos Bibliatársulat márc. 15-én kelt, az adományokat megköszönő levelének második oldalán idézte azt a cikket, amelyet a Keresztény Életben írtam ezzel a címmel: Biblia kerestetik. A harmadik oldalon pedig az egyik hozzászóló cikket idézték, amely alátámasztotta kezdeményezésemet, hogy Biblia, mégpedig zsebbiblia kerestetik.

Egy másik hozzászólás is, szintén pozitív, megjelent cikkemet követően.

Két olyan hívet is volt, aki nemcsak elismerő szavakat, köszönetet mondott írásomért, hanem az egyik a retiküljét nyitotta ki, a másik valóban a zsebéből vette elő a teljes Bibliát, igen-igen elhasznált állapotban. De van-e szebb Biblia, mint a »szétolvasott« Biblia? Mindkettő protestáns kiadású volt, de életük kísérője az Isten szava!

Egyébként azóta olvastam, hogy tizenkétféle protestáns Bibliát lehet kapni napjainkban!

Annak ellenére, hogy nagyon szeretem a mi Bibliánkat, mindig a kezem ügyében van: sajnós, az az érzésem, mintha a könyvespolcra lenne predestinálva...

Cikkem után elég sok paptestvér szóban és levélben köszönte meg a gondolatot; több hívő mondta: de jó volna, ha nekünk is lenne zsebbibliánk, mégpedig egyetlen kötetben!

Amilyen öröndetes, hogy van Szent Jeromos Társulat; van egy kis helyiség, ahol meghúzódhatnak; amilyen öröndetes, jó, hogy vannak Szent Jeromos füzetek, kommentárok, előadások, Szent Jeromos esték; amilyen nagyon szép gesztus, hogy a kisebbségben élő magyarokhoz küldünk Bibliát (az erdélyi eseményekkor igazán sokat eljuttatott a mi egyházközösségünk is hozzájuk) – ismétlem, ez mind nagyon jó, de legalább ilyen fontos lenne, ha lenne zsebbibliánk, kézben, zsebben, táskában, íróasztalon, éjjeliszekrényen. Az ember beülhetne a templomba a Bibliával! Református

Levél

testvéreink bibliás szentföldi zarándoklatokat hirdetnek. A mi Bibliánkat nem lehetne magunkkal vinni! Pedig kellene!

Fogjunk össze, hogy „az Írásból türelmet és vigasztalást merítsünk reményünk megőrzésére” (Róm 15,4).

Fogjunk össze, hogy egy könnyen kezelhető Írásból minél többen és minél könnyebben merítsenek türelmet, vigasztalást, és minél biztonságosabban tudják megőrizni a reményt.

Ahhoz a Püspöki Karunk engedélyét is meg kellene szereznünk, hogy e célra legyen templomi gyűjtés, de biztosan eredményes lenne!

Egyéenként is sokan járulnának hozzá!

A kisalakú Biblia egyre fontosabb lenne az egyházi iskolákban! De mondjuk meg őszintén, az amúgyis zsúfolt iskolatáskákba a mi Bibliánk nem fér bele.

Mint a falat kenyér, olyan fontos lenne, hogy kórházakba eljuttathassuk. Elsőáldozási, bérnyújtási ajánlékként lehetne szorgalmazni!

Örvendetes, amit a Szent Jeromos levél első oldalán olvashatunk, hogy olcsóbb szentíráskiadás készül... De kezelhető legyen!

Az összeg előteremtésénél megemlíthetnénk a milánói munkások példáját. Amikor Montini bíboros-érseküket pápává választották és a VI. Pál nevet vette fel, megajándékozták egy ötvösművész remekével, tiarával (pápai korona, amelyet ő a szegények javára elajándékozott). S az ajándékban a Szentatya számára nem a nemesfém, nem a drágakövek jelentették az igazi ajándékot, hanem az, hogy a munkások böjttel, lemondással megtakarított összeget ajánlották fel. Lemondtak dohányzásról, alkoholoról, kávéról, szórakozásról, s ezt az összeget ajánlották fel.

Talán nem tartanak naívnak, de ötletként megemlíteném ezt a megoldást is: „havonta egy böjti nap a Bibliáért!” – Biztos vagyok abban, hogy a hittanos gyerekek is csatlakoznának hozzá!

A béreai hívekről olvashatjuk: „naponta forgatták az Írásokat” (Csel 17,11). Fogjunk össze, hogy egy könnyen forgatható Biblia kerüljön minden kézbe!

**ZSEBBIBLIA – KEDVEZMÉNYES
ÁRON!**

A Szent Jeromos Bibliatársulat bibliafordító munkacsoportja elkészítette a Káldi-féle bibliafordítás revízióját az eredeti szövegek és a Neovulgáta alapján. Amennyiben megkapjuk a kiadáshoz szükséges egyházi engedélyt, és sikerül a nyomdaköltséget is előteremtenünk, rövidesen kiadjuk a teljes katolikus Bibliát a jelenleginél jóval kisebb méretben. Szeretnénk, lényegesen kedvezőbb áron terjeszteni, de ehhez sokak támogatására lenne szükségünk!

KÖNYVAJÁNLATUNK:

- * **Ó- és Újszövetségi szentírás** (Sz.I.T.) Ára: 1.800,- Ft
- * A. Hecht, **Közös utunk a Bibliához** – a közösségi bibliaolvasás formái, módszerei (Szt. J. Bt.) Ára: 200,- Ft.
- * W. Radl, **Galata levél, STUTTGARTI KISKOMMENTÁR 9**, (Szt. J. Bt.) Ára: 230,- Ft
- * B. Mayer, **Filippi és Filemon-levél, STUTTGARTI KISKOMMENTÁR 11**, (Szt. J. Bt.) Ára: 240,- Ft
- * Otto Knoch, **1. és 2. Tesszaloniki levél, STUTTGARTI KISKOMMENTÁR 12**, (Szt. J. Bt.) Ára: 220,- Ft
- * Pollák-Kaim, **Héber-magyar szótár** (reprint), Ára: 1400,- Ft
- * Vágvolgyi Éva, **Az aranyvirág** – mesék kicsiknek és nagyoknak (Szt. J. Bt. 1992). Ára: 180,- Ft
- * **BIBLIAI OLVASÓKÖNYV »A«, »B«** [hallássérült vagy értelmi fogyatékos gyermekek számára] Ára: 158,- ill. 198,- Ft

Isten Szava

96 Ft

Éves hozzájárulás (postaköltséggel): 400 Ft

*Átfordul az év az éjszakában,
Sötétből indulunk az új év új hajnala felé.
Szívünkben s az égen felragyog a hajnalcsillag,
Hogy napfényre vezessen bennünket,
Isten fényébe és világosságába.
»Tégy engem pecsétnek szívedre,
Pecsétnek a karodra, homlokodra« –
Mondja az Úr, hogy
Minden erőnkkel és értelmünkkel,
Teljes szívvel az Ő akaratát keressük,
Vágyainkat hozzá igazítsuk.
Hiszen Őt szeretni nem más,
Mint akaratát megtenni,
Szeretetének jelét, a keresztet
Pecsétként hordozva magunkban,
Testvérként szeretni a másik embert,
Mint testünkből és vérünkből valót,
Mint önmagunkat.*

[Hawa]

örökre megmarad
